

Statens folkhälsoinstitut
831 40 Östersund

2010-05-03
1 (46)
Dnr 2010:00234

Redovisning av uppdrag om att rapportera om utveckling och insatser på skolområdet med relevans för hälsan

Härmed redovisas uppdraget att rapportera till Statens folkhälsoinstitut inför dess arbete med en folkhälsopolitisk rapport, givet i regleringsbrev för Skolverket för budgetåren 2009 och 2010.

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING.....	3
1 INLEDNING	8
2 KORT OM FOLKHÄLSOPOLITIKEN	10
3 INFORMATION OM SEKTORN	12
4 SKOLVERKETS ROLL.....	15
5 UTVECKLINGEN INOM SEKTORN.....	17
6 INSATSER SOM HAR BÄRING PÅ DE FOLKHÄLSOPOLITISKA MÅLEN.....	27
BILAGA 1. DATAUNDERLAG SOM SKOLVERKET HAR LEVERERAT TILL FOLKHÄLSOINSTITUTET INOM RAMEN FÖR DETTA UPPDRAG.....	38

Sammanfattning

I regleringsbrev för Skolverket avseende budgetåren 2009 och 2010 anges att myndigheten har följande uppdrag från regeringen.

”Skolverket ska inför Statens folkhälsoinstituts arbete med en folkhälsopolitisk rapport rapportera om utvecklingen av bestämningsfaktorer för hälsan inom det egna verksamhetsområdet, bistå institutet med dataunderlag som visar utvecklingen samt rapportera de insatser som genomförts för att påverka utvecklingen. Aktuella bestämningsfaktorer och period för vilken data ska lämnas bestäms i samråd med institutet. Utgångspunkten ska vara institutets och Skolverkets tidigare arbete med att utveckla bestämningsfaktorer för hälsan. Rapporten ska lämnas till Statens folkhälsoinstitut senast den 29 april 2010.”

I rapporten beskrivs utveckling och exempel på insatser inom skolområdet med relevans för hälsan. Till största delen avser redovisningen hela perioden efter den första folkhälsopolitiska rapporten, dvs. sedan 2005.

En utgångspunkt för rapporteringen är att skolframgång och hälsa hänger samman, vilket flera studier har pekat på. Detta innebär att flertalet av de insatser som görs för att förbättra uppfyllelsen av de mål som gäller för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, barn- och ungdomsutbildning samt vuxenutbildning har betydelse för hälsan.

En annan utgångspunkt för rapporteringen är folkhälsopolitikens målområden, med tillhörande bestämningsfaktorer och indikatorer. Med bestämningsfaktorer avses de faktorer i människors livsvillkor och vanor som har störst betydelse för hälsan. Indikatorerna är avsedda för uppföljning av bestämningsfaktorerna.

Av de elva målområden som finns inom folkhälsopolitiken är det främst område 3 ”Barns och ungas uppväxtvillkor” som berör den sektor som Skolverket verkar inom. Övriga målområden med relevans för denna sektor är områdena 1 (delaktighet och inflytande i samhället), 2 (ekonomiska och sociala förutsättningar), 8 (sexualitet och reproduktiv hälsa), 9 (fysisk aktivitet), 10 (matvanor och livsmedel) och 11 (tobak, alkohol, narkotika, dopning och spel).

Utvecklingen inom sektorn

Den största delen av de utvecklingstendenser som ryms inom den sektor som Skolverket verkar inom faller under folkhälsopolitikens målområde 3 (barns och ungas uppväxtvillkor). De för Skolverket relevanta bestämningsfaktorer som hör till detta målområde är ”miljön i skolan”, ”möjlighet till en god kvalitet i förskolan”, ”möjlighet till en god kvalitet i skolan”, ”möjlighet till en meningsfull fritid” samt ”barns och ungas kompetenser”. Många av de rapporterade utvecklingstendenserna rör därför dessa bestämningsfaktorer.

Andra utvecklingstendenser som tas med i rapporteringen rör de folkhälsopolitiska målområdena 1 ”delaktighet och inflytande”, 2 ”ekonomiska och sociala förutsättningar” och 9 ”fysisk aktivitet”. I fråga om målområdena 8, 10 och 11 har Skolver-

2010-05-03
4 (46)
Dnr 2010:00234

ket under de senaste fem åren inte genomfört några uppföljnings- eller utvärderingsstudier.

Möjlighet till en god kvalitet i förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg

En indikator för god kvalitet i *förskolan* är personalens utbildning. Andelen av förskolepersonalen som har en pedagogisk utbildning har ökat, från 51 procent 2005 till 54 procent 2009. Däremot har personaltätheten minskat något de senaste fem åren. Hösten 2005 gick det 5,2 barn per årsarbetare i förskolan jämfört med 5,4 hösten 2009.

Andelen barn som går i förskoleverksamhet ökar med tiden. Sammantaget gick 86 procent av alla 1-5-åringar i någon form av förskoleverksamhet¹ 2009, jämfört med 75 procent tio år tidigare och 83 procent 2005. Det stora flertalet går i förskola.

Studier visar att förskolan har betydelse för barns kognitiva utveckling och att tidig språk- och matematikinläring är viktig för barnens senare skolframgång.

Andelen årsarbetare med pedagogisk högskoleutbildning på *fritidshem* var 59 procent både 2005 och 2009. De senaste åren har brister i fritidshemmens kvalitet uppmärksamats. Barngrupperna har ökat och personaltätheten minskat. År 2009 fanns i genomsnitt nästan 37 barn per grupp, jämfört med 31 år 2005. Det gick 20,9 barn per årsarbetare 2009, jämfört med 18,6 år 2005.

Andelen barn som går i fritidshem ökar med tiden. Hösten 2009 var 80 procent av 6-9-åringarna och 14 procent av 10-12-åringarna inskrivna på fritidshem. Motsvarande andelar var 77 respektive 11 procent 2005. Vid sidan av fritidshem finns inom skolbarnsomsorgen även pedagogisk omsorg och öppen fritidsverksamhet.

Möjlighet till god kvalitet i skolan

Andelen lärare som har en pedagogisk examen har ökat något inom grundskolan. Läsåret 2004/05 hade 83,4 procent av lärarna, omräknat till heltidstjänster, en pedagogisk högskoleexamen. Motsvarande andel var 85,4 läsåret 2008/09. Också lärartätheten har ökat något i grundskolan, från 8,0 årsarbetare per 100 elever läsåret 2004/05 till 8,4 läsåret 2008/09 och 8,2 läsåret 2009/10.

I gymnasieskolan har andelen lärare med en pedagogisk examen, av samtliga lärare, omräknat till heltidstjänster, minskat något, från 76,7 procent läsåret 2004/05 till 75,0 procent läsåret 2009/10. Även lärartätheten har minskat något i gymnasieskolan. Lsåret 2004/05 fanns 24,1 lärare, omräknade till heltidstjänster, per 100 elever. Lsåret 2009/10 är motsvarande antal 22,8.

I fråga om trygghet, trivsel, engagemang m.m. visar attitydundersökningar bland grundskole- och gymnasieelever att andelen som trivs bra med skolarbetet och som upplever det som engagerande har ökat mellan 2003 och 2006. Också andelen elever som trivs bra med sina lärare har ökat. Många elever upplever dock att det saknas arbetsro i skolan och många känner sig stressade.

¹ Förskola eller familjedaghem/pedagogisk omsorg.

Det finns könsskillnader både i fråga om skolframgång och i fråga om upplevd hälsa. I grundskolan har flickor högre betyg i alla ämnen än pojkar utom i idrott och hälsa. Det är vanligare bland flickor än bland pojkar i skolan att uppleva dålig hälsa, lågt välbefinnande och stress.

Barn och ungas kompetenser

I fråga om grundskolan tyder bl.a. internationella studier på att elevernas kunskapsresultat har försämrats sedan början av 1990-talet. En annan tendens är att skillnader i betyg mellan olika grupper har ökat, framför allt utifrån föräldrarnas utbildning.

Även i gymnasieskolan finns det oroande tendenser på försämrade resultat. Enligt den internationella jämförande studien ”TIMSS Advanced 2008” har svenska gymnasieelevers kunskaper i matematik och fysik försämrats kraftigt sedan 1995.

Andelen elever som slutför gymnasieskolan inom fyra år har varit omkring tre fjärdedelar de senaste tio åren. Gymnasieskolan står inför betydande demografiska och strukturella förändringar, vilket kommer att ställa stora krav på skolhuvudmännen och kan ha betydelse för kvaliteten.

Delaktighet och inflytande

Av Skolverkets attitydundersökningar framkommer att det har skett en positiv utveckling mellan åren 2003 och 2006 vad gäller äldre elevers (elever i årskurs 7-9 och gymnasieskolan) möjligheter att vara med och påverka.

Inom målområdet ”delaktighet och inflytande” är diskriminering en indikator. Omkring fyra procent av de yngre eleverna (elever i årskurs 4-6) och tre procent av de äldre eleverna (elever i årskurs 7-9 och i gymnasieskolan) känner sig mobbade av andra elever. Dessa andelar har varit relativt konstanta mellan 2003 och 2006 (yngre elever) respektive 1997 och 2006 (äldre elever).

Enligt en intervjustudie om barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling förekommer sådant framför allt utanför lektionstid. Enligt studien bidrar klassrumsbyten, korridor-spring, mörka korridorer och undanskymda prång till att bråk, slagsmål och glåpord, negativa tillmälen och trakasserier kan pågå utan vuxnas insyn. Att döma av intervjuerna är det framför allt pojkar som blir mest utsatta och utsätter andra för verbala trakasserier och hot om liksom reella fysiska trakasserier. Anledningarna är länkade till både homofobi och rasism, men även till utseende, bl.a. kroppsstorlek. Flickor använder oftare ryktesspridning och baktaleri än fysiskt våld som medel att trakassera och kränka varandra. De utsätts även för sexuella trakasserier av pojkar, särskilt i grundskolan.

Ekonomiska och sociala förutsättningar

Här väljer Skolverket att lyfta fram vuxenutbildningen, som kan ha betydelse för ekonomiska och sociala förutsättningar.

Andelen av befolkningen i åldern 20-64 år som studerar inom den kommunala vuxenutbildningen har minskat från 4,0 procent läsåret 2004/05 till 2,9 procent läsåret 2008/09. Antalet studerande inom komvux påverkas av olika satsningar. Nu

2010-05-03
6 (46)
Dnr 2010:00234

pågår en satsning på yrkesinriktad vuxenutbildning. Den innebar drygt 5 000 årsplatser under 2009 och kommer att innebära 18 000 årsplatser under 2010 respektive 2011.² Andelen studerande på komvux som är födda utomlands har successivt ökat. Andelen av kursdeltagarna som slutfört sina kurser under läsåret har legat på omkring 74 procent de senaste fem åren.

Antalet studerande inom svenska för invandrare (sfi) har ökat kraftigt och uppgick läsåret 2007/08 till 74 000. Läsåret 2004/05 var antalet 48 000. Bland dem som var nybörjare läsåret 2005/06 hade 64 procent slutfört någon kurs t.o.m. läsåret 2007/08. Bland dem som hade slutfört en sfi-kurs hade omkring hälften uppnått godkänt resultat på den högsta kursen (D) efter tre år.

Fysisk aktivitet

Den kunskap om utvecklingen inom detta målområde som Skolverket kan bidra med gäller betygen i ämnet idrott och hälsa.

Andelen elever med godkänt betyg i idrott och hälsa i grundskolan har varit i stort sett konstant de senaste fem åren, såväl i grundskolan som i gymnasieskolan. Idrott och hälsa är det enda ämne i grundskolan där pojkar har högre genomsnittliga betyg än flickor.

Insatser som har bäring på de folkhälsopolitiska målen

De flesta beskrivna exempel på insatser rör folkhälsopolitikens målområde 3 ”Barns och ungas uppväxtvillkor”. Detta eftersom bestämningsfaktorerna inom detta målområde täcker in en stor del av de insatser som görs för att förbättra måluppfyllelsen på skolans område.

Andra folkhälsopolitiska målområden inom vilka insatser nämns är 1 ”Delaktighet och inflytande”, 2 ”Ekonomiska och sociala förutsättningar”, 8 ”Sexualitet och reproduktiv hälsa”, 9 ”Fysisk aktivitet”, 10 ”Matvanor och livsmedel” och 11 ”Tobak, alkohol, narkotika, dopning och spel”.

Skolverket genomför en rad insatser som har bäring på ovanstående målområden. Det är inte möjligt att nämna alla de insatser som genomförts under den senaste femårsperioden.

Genomgripande reformering

På skolans område pågår eller planeras för närvarande stora reformer, som alla syftar till att förbättra måluppfyllelsen. Regeringen har lagt förslag till ny skollag. Grund- och gymnasieskolan genomgår kraftiga reformeringar som kommer att innebära bl.a. nya beskrivningar av kunskapsinnehåll och en ny betygsskala. Det görs också satsningar på kompetensutveckling av lärare och rektorer. Skolverket har lämnat förslag till ny läroplan för förskolan.

² En årsplats kan delas av flera studerande, vilket innebär att antalet studerande är fler än antalet platser.

Stärkt lagstiftning avseende diskriminering och annan kränkande behandling

Vad gäller diskriminering och annan kränkande behandling har lagändringar genomförts 2006 och 2009. Skolverket har bl.a. följt upp tillämpningen av lagstiftningen och undersökt barns och elevers uppfattningar om diskriminering, trakasserier och kränkningar.

Uppföljnings- och utvärderingsinsatser genomförs för att skapa kunskap

Skolverket genomför varje år ett antal uppföljnings- och utvärderingsstudier som bidrar till att synliggöra problem och påtala behov av förbättringar. På senare år har verket bl.a. utvärderat reformer på området förskoleverksamhet, kartlagt i vilken omfattning skolbarnsomsorg erbjuds, studerat hur skolor arbetar med särskilt stöd och studerat orsaker till förändringar i elevers kunskapsresultat i skolan.

Utvecklingsinsatser genomförs för att påverka utvecklingen

Andra genomförda insatser är utvecklande och har syftat eller syftar till att bl.a. förbättra elevers kunskapsresultat, förbättra skolors värdegrundsarbete, främja elevers psykiska hälsa, främja jämställdhet, motverka mobbning och förebygga missbruk. Inom ramen för ett pågående regeringsuppdrag om jämställdhet genomför Skolverket exempelvis stödjande insatser riktade mot elevhälsan, i syfte att förebygga psykisk ohälsa samt insatser för att främja jämställdhet och för att förbättra undervisningen i sex- och samlevnad. Ett annat exempel är att Skolverket i december 2009 slutförde ett regeringsuppdrag om ”Samverkan mellan skola, polis, socialtjänst samt barn- och ungdomspsykiatri”, inom vilket medel fördelades på projekt spridda över landet.

Avslutande kommentar

Sammanfattningsvis finns både positiva och negativa utvecklingstendenser på skolans område. Utvecklingen i fråga om elevernas kunskapsresultat ger anledning till oro. Samtidigt visar attitydundersökningar på att andelen elever som trivs med skolarbetet och upplever det som engagerande har ökat. En rad insatser görs på skolans område. För närvarande pågår stora reformeringar av skolan, syftande bl.a. till att förbättra kunskapsresultaten. Exempel på insatser med en mer direkt koppling till hälsa är det pågående arbetet med att främja jämställdhet, främja psykisk hälsa och förbättra sex- och samlevnadsundervisningen i skolan.

2010-05-03
8 (46)
Dnr 2010:00234

1 Inledning

Uppdraget

I regleringsbrevet för Skolverket avseende budgetåren 2009 och 2010 anges att myndigheten har följande uppdrag från regeringen.

”Skolverket ska inför Statens folkhälsoinstituts arbete med en folkhälsopolitisk rapport rapportera om utvecklingen av bestämningsfaktorer för hälsan inom det egna verksamhetsområdet, bistå institutet med dataunderlag som visar utvecklingen samt rapportera de insatser som genomförts för att påverka utvecklingen. Aktuella bestämningsfaktorer och period för vilken data ska lämnas bestäms i samråd med institutet. Utgångspunkten ska vara institutets och Skolverkets tidigare arbete med att utveckla bestämningsfaktorer för hälsan. Rapporten ska lämnas till Statens folkhälsoinstitut senast den 29 april 2010.”

Utgångspunkter för rapporteringen

En viktig skyddsfaktor för barns och ungdomars hälsa är att nå framgång i skolan. Detta är en utgångspunkt för denna rapportering. Det är också bakgrunden till att en indikator för uppföljning inom folkhälsopolitiken handlar om andelen elever som går ut skolan med fullständiga betyg. Skolans klimat och anda, med tillhörande goda läroprocesser för eleverna, är centrala för elevernas trivsel. Studier har visat att exempelvis tobaksbruk är betydligt vanligare hos elever som inte är studiemotiverade och lyckas mindre väl i skolan. En systematisk översikt av experimentella studier har visat att åtgärder som ökar elevernas engagemang i undervisningen och som förbättrar relationerna mellan elever och relationen mellan lärare och elev minskar bruket av alkohol, tobak och narkotika.³

En annan utgångspunkt för rapporteringen är folkhälsopolitikens målområden, bestämningsfaktorer och indikatorer. Se vidare kapitel 2.

³ Beata Jablonska, Lene Lindberg, Frank Linblad, Finn Rasmussen, Viveca Östberg and Anders Hjern. *School performance and hospital admissions due to self-inflicted injury: a Swedish national cohort study*. Int. J. Epidemiol., Advance Access published on June 25, 2009; doi: 10.1093/ije/dyp236.

Fernstein, L; Sabates, R; Tashweka M. Anderson et al. *What are the Effects of Education on Health?* Proceedings of the Copenhagen Symposium, OECD, 2006.

Bonell, C. Fletcher, A., & Mc Cambridge, J. (2007) Improving school ethos may reduce substance misuse and teenage pregnancy. *BMJ*, 334 (7594), 614-616.

Nutbeam D. et al (1993) *Warning! School can damage your health: alienation from school and its impacts on health behaviour*. *J. of Paediatrics and Child Health* 1993;29; 25-30.

Fletcher, A, Bonell, C., & Hargreaves, J. (2008) School effects on young people's drug use: a systematic review of intervention and observational studies. *J. Adolescent Health*, 42(3), 209-220.

Utgångspunkten och studierna tas även upp i bl.a. *Skolverkets lägesrapport avseende "Fri från missbruk. Regeringens åtgärdsprogram för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken"* Skolverket, 2009.

Föreliggande rapport

Uppdraget består av tre delar: 1) att bistå Folkhälsoinstitutet med data, 2) att rapportera om utvecklingen samt 3) att rapportera om insatser.

Vad gäller att bistå Folkhälsoinstitutet med data har Skolverket inom ramen för uppdraget, i särskild ordning, levererat ett dataunderlag till Folkhälsoinstitutet utifrån en beställning från institutet.

Föreliggande rapport avser uppdragets delar om rapportering om utvecklingen och genomförda insatser inom skolområdet. Utvecklingen beskrivs i kapitel 5 och insatser i kapitel 6.

I rapporten redovisas framför allt Skolverkets insatser samt övergripande reformer och vissa insatser som gjorts av Myndigheten för skolutveckling och Skolinspektionen. Många insatser genomförs på lokal nivå. Dessa tas inte upp i rapporten.

I kapitel 2 ges en kort beskrivning av folkhälsopolitiken. En bakgrundsbeskrivning av den aktuella sektorn (förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, barn- och ungdomsutbildning samt vuxenutbildning) ges i kapitel 3 och Skolverkets roll beskrivs i kapitel 4.

I kapitel 5 beskrivs utvecklingen inom förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, barn- och ungdomsutbildning samt vuxenutbildning.

I kapitel 6 beskrivs insatser som har genomförts för att påverka utvecklingen i riktning mot ökad uppfyllelse av de nationella mål som gäller för sektorn och som har bäring på de folkhälsopolitiska målen.

I möjligaste mån avser redovisningen hela perioden efter den första folkhälsopolitiska rapporten, dvs. från 2005 och framåt.

Delar av beskrivningarna i denna rapport bygger på Skolverkets årsredovisningar och årliga lägesbedömningar. Dessa publikationer utgör en bra källa till information om utvecklingen inom den aktuella sektorn och om Skolverkets insatser. En annan publikation till stor nytta för den som är intresserad av utvecklingen inom området är den årliga "Beskrivande data". Den innehåller statistisk information om en stor mängd olika faktorer.

2010-05-03
10 (46)
Dnr 2010:00234

2 Kort om folkhälsopolitiken

Det övergripande målet för folkhälsopolitiken är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen.

Folkhälsopolitiken delas in i elva målområden.⁴ Dessa är

1. Delaktighet och inflytande i samhället,
2. Ekonomiska och sociala förutsättningar,
3. Barns och ungas uppväxtvillkor,
4. Hälsa i arbetslivet,
5. Miljöer och produkter,
6. Hälsöfrämjande hälso- och sjukvård,
7. Skydd mot smittspridning,
8. Sexualitet och reproduktiv hälsa,
9. Fysisk aktivitet,
10. Matvanor och livsmedel,
11. Tobak, alkohol, narkotika, dopning och spel.

Inom vart och ett av dessa målområden har, inom folkhälsopolitiken, bestämningsfaktorer för hälsa tagits fram. Med bestämningsfaktorer avses de faktorer i människors livsvillkor och vanor som har störst betydelse för hälsan.⁵ Till bestämningsfaktorerna finns även indikatorer för uppföljning.

Rapporteringen om folkhälsa görs främst genom dels den nationella folkhälsorapporten som tas fram av Socialstyrelsen, dels den folkhälsopolitiska rapporten som tas fram av Folkhälsoinstitutet. Den sistnämnda redovisar utvecklingen av hälsans bestämningsfaktorer och insatser inom de elva målområdena samt analyserar och ger förslag på åtgärder. Den första folkhälsopolitiska rapporten togs fram 2005. För närvarande pågår arbete med den andra. Detta är bakgrunden till regeringsuppdraget till Skolverket att rapportera till Folkhälsoinstitutet.

Den sektor som Skolverket verkar inom berörs främst av målområde 3 men även delvis av målområdena 1, 2, 8, 9, 10 och 11. Av tabellen nedan framgår vilka av de folkhälsopolitiska målområdena, bestämningsfaktorerna och indikatorerna som vi bedömer vara skolrelevanta. Tabellen visar därmed inte samtliga folkhälsopolitiska målområden, bestämningsfaktorer och indikatorer.⁶

⁴ Proposition 2002/03:35 *Mål för folkhälsan* och proposition 2007/08:110 *En förnyad folkhälsopolitik*.

⁵ Enligt proposition 2007/08:110 *En förnyad folkhälsopolitik*.

⁶ Informationen i tabellen bygger dels på Folkhälsoinstitutets *Checklista för val av målområden och bestämningsfaktorer/ indikatorer vid hälsokonsekvensbedömning* dels på en förteckning som företrädare för Folkhälsoinstitutet har tillhandahållit inom ramen för den dialog som förts mellan Skolverket och institutet inför Skolverkets rapportering.

Målområden med skolrelevans	Bestämningsfaktorer med skolrelevans	Indikatorer med skolrelevans
1. Delaktighet och inflytande	Förutsättningar för demokratisk delaktighet.	Självupplevd diskriminering. Jämställdhet.
2. Ekonomiska och sociala förutsättningar.	Arbetsmarknadsposition.	Andel med låg utbildningsnivå.
3. Barns och ungas uppväxtvillkor.	Miljön i skolan. Möjlighet till en god kvalitet i förskolan. Möjlighet till en god kvalitet i skolan. Möjlighet till en meningsfull fritid. Barns och ungas kompetenser.	Anställdas utbildning. Barns och ungas inflytande. Hur elever bemöts av lärare, andra vuxna och andra elever. Fullständiga betyg i grundskolan respektive gymnasieskolan.
8. Sexualitet och reproduktiv hälsa.	Oskyddat sex. Sexuellt våld och tvång.	Användning av kondom. Klamydiafall, aborter, brott.
9. Fysisk aktivitet.	Fysisk aktivitet. Hinder för fysisk aktivitet.	Andelen elever med minst betyget godkänd i ämnet idrott och hälsa.
10. Matvanor och livsmedel.	Matvanor.	
11. Tobak, alkohol, narkotika, dopning och spel.	Tobaksbruk, skadlig alkoholkonsumtion, narkotikabruk, dopning, överdrivet spelande.	

2010-05-03
12 (46)
Dnr 2010:00234

3 Information om sektorn

De nationella målen för förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg, barn- och ungdomsutbildning samt vuxenutbildning anges av riksdag och regering genom skollagen, läroplaner och andra förordningar. Dessa bestämmelser styr innehållet i verksamheterna och ska garantera en likvärdig utbildning oavsett var i Sverige verksamheten anordnas. I läroplaner anges de grundläggande värden som ska prägla skolans verksamhet och de mål och riktlinjer som ska gälla för den.

Skolans uppdrag är att överföra grundläggande värden och att främja barns och elever lärande. Skolan ska med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling. Genom att möta elever med skilda förutsättningar, kunskaper och erfarenheter och att erbjuda en god lärande miljö och stöd ska skolan ge alla elever möjligheter att nå målen.

Skolan har också ett ansvar för vissa kunskapsområden som specifikt rör hälsa. Enligt den gällande läroplanen för grundskolan (Lpo94) har rektorer ett särskilt ansvar för att ”ämnesövergripande kunskapsområden integreras i undervisningen i olika ämnen. Sådana kunskapsområden är exempelvis miljö, trafik, jämställdhet, konsumentfrågor, sex och samlevnad samt riskerna med tobak, alkohol och andra droger”. När det gäller gymnasieskolan och gymnasiesärskolan har rektorer, enligt gällande läroplan, ett särskilt ansvar för att ”eleverna får kunskaper om sex och samlevnad, trafikfrågor samt riskerna med tobak, alkohol och andra droger”.

I den sektor som Skolverket verkar inom ingår förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, barn- och ungdomsutbildning samt vuxenutbildning. Här avses såväl de verksamheter som hör till det offentliga skolväsendet som de motsvarande skolor, förskolor, fritidshem och annan pedagogisk omsorg som drivs av fristående huvudmän respektive i enskild regi. Högskoleutbildning ingår inte i den aktuella sektorn. Nedan redogörs kortfattat för de olika delarna inom sektorn.

Förskoleverksamhet

Förskoleverksamhet vänder sig till barn från ett år till dess de börjar skolan och bedrivs i form av förskola, pedagogisk omsorg⁷ och öppen förskola. Förskoleverksamheten ska bidra till goda uppväxtvillkor genom att stödja och stimulera barns utveckling och lärande. Den ska också möjliggöra för föräldrar att förena föräldraskap med förvärvsarbete eller studier.

Skolbarnsomsorg

Med skolbarnsomsorg avses verksamhet för barn t.o.m. tolv år som går i skolan. Den bedrivs i form av fritidshem och pedagogisk omsorg och ska ta emot barn under den del av dagen då de inte vistas i skolan och under lov. För barn mellan tio och tolv år kan skolbarnsomsorgen bedrivs i form av öppen fritidsverksamhet. Skolbarnsomsorgen ska komplettera skolan samt erbjuda barn en meningsfull fritid

⁷ Pedagogisk omsorg utgör ett samlingsbegrepp som inbegriper familjedaghem och andra varianter av verksamhet, t.ex. olika flerfamiljslösningar.

och stöd i utvecklingen, med utgångspunkt i varje barns behov. Den ska också ge barn den omsorg som krävs för att föräldrar ska kunna förena föräldraskap med förvärvsarbete eller studier.

Förskoleklass

Förskoleklassen, som erbjuds till sexåringar, infördes 1998 och är en egen skolform i det offentliga skolväsendet. Den är en del av skolan och det första steget i att genomföra och uppfylla läroplanens mål. Den nu gällande läroplanen (Lpo 94) gäller både för det obligatoriska skolväsendet och förskoleklassen. Utbildningen i förskoleklassen ska stimulera varje barns utveckling och lärande samt ligga till grund för fortsatt skolgång.

Grundskola

Grundskoleutbildningen är obligatorisk. Den ska vara likvärdig oavsett var i landet den anordnas. Grundskolans uppdrag är att ge eleverna kunskaper och färdigheter samt främja deras utveckling till ansvarsännande människor och samhällsmedborgare. Verksamheten ska överföra grundläggande värden och utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar.

Obligatorisk särskola

Den obligatoriska särskolan är en skolform där kursplaner och undervisningen är anpassade till elever med utvecklingsstörning. Särskolan syftar till att ge en till varje elev anpassad utbildning som så långt det är möjligt motsvarar den som ges i grundskolan. För dem som på grund av omfattningen av deras utvecklingsstörning inte klarar av att gå i grundsärskolan finns träningskolan.

Sameskola

Sameskolan är en egen skolform, med staten som huvudman. Samers barn, men även andra barn om det finns särskilda skäl, har rätt att fullgöra sin skolplikt under årskurserna 1-6 i denna i stället för i grundskola.

Specialskola

Skolpliktiga barn som inte kan gå i grundskolan eller särskolan på grund av att de är döva eller hörselskadade, är synskadade och har ytterligare funktionshinder eller har grav språkstörning ska tas emot i specialskolan. Den syftar till att erbjuda varje elev, utifrån sina förutsättningar, en utbildning som så långt möjligt motsvarar den som ges i grundskolan eller den obligatoriska särskolan.

Gymnasieskola

Alla kommuner är skyldiga att erbjuda alla elever som avslutar grundskolan en gymnasieutbildning som ger grundläggande kunskaper för yrkes- och samhällsliv och för vidare studier.

Gymnasiesärskola

Verksamheten i gymnasiesärskolan syftar till att ge ungdomar med utvecklingsstörning en till varje elevs förutsättningar anpassad utbildning som så långt det är möjligt motsvarar den som ges i gymnasieskolan. Utbildningen bygger på den obligatoriska särskolan.

2010-05-03
14 (46)
Dnr 2010:00234

Kommunal vuxenutbildning

Kommunerna är skyldiga att erbjuda grundläggande vuxenutbildning till personer som saknar sådana färdigheter som normalt uppnås i grundskolan. Grundläggande vuxenutbildning syftar till att ge de studerande sådana kunskaper och färdigheter som de behöver för att delta i samhälls- och arbetsliv samt till att möjliggöra fortsatta studier.

Kommunerna ska också erbjuda gymnasial vuxenutbildning. Denna syftar till att ge vuxna kunskaper och färdigheter motsvarande gymnasieskolans nivå.

Till och med 31 augusti 2009 har kommunerna även haft skyldighet att erbjuda påbyggnadsutbildning som syftar till att ge vuxna en utbildning som leder till en ny kunskapsnivå inom deras yrke eller till ett nytt yrke.

Särvux

Särvux är en skolform för vuxna med utvecklingsstörning. Grundläggande särvux ger vuxna som är utvecklingsstörda kunskaper och färdigheter motsvarande dem som barn och ungdomar får i den obligatoriska särskolan. Gymnasial särvux syftar till att ge vuxna som är utvecklingsstörda en utbildning motsvarande gymnasiesärskolan.

Svenskundervisning för invandrare (sfi)

Sfi syftar till att ge vuxna invandrare grundläggande kunskaper i svenska språket samt läs- och skrivinlärning vid behov. Kommunerna är skyldiga att erbjuda sfi till de personer som har rätt att delta.

4 Skolverkets roll

Styrsystemet för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, barn- och ungdomsutbildning samt vuxenutbildning innebär i stora drag att den statliga nivån sätter mål, följer upp och utvärderar verksamheterna samt driver nationell skolutveckling. Ansvaret för själva skolverksamheten ligger på skolhuvudmännen, dvs. främst kommuner och fristående skolhuvudmän samt, i förekommande fall, landsting respektive staten.

Skolverkets uppgift är att aktivt verka för att de nationella målen för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, barn- och ungdomsutbildning samt vuxenutbildning nås. Enligt den instruktion som gäller fr.o.m. 1 januari 2010 ska myndigheten ”genom sin verksamhet främja att alla barn, elever och vuxenstuderande får tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö”. Vidare ska myndigheten ”bidra till goda förutsättningar för barns utveckling och lärande samt förbättrade kunskapsresultat för elever och vuxenstuderande”.

Verkets nuvarande huvudsakliga uppgifter är uppföljning och utvärdering, styrning, nationell utveckling, hantering av statliga stöd och bidrag samt utbildningsinformation. Fram till 2008 var också tillsyn och utbildningsinspektion en uppgift för Skolverket.

Genom uppföljning och utvärdering, samt tidigare inspektion, visar verket på tillståndet, synliggör problem och påtalar behov av förbättringar. Skolverkets nationella uppföljning är avsedd att bidra till ökad måluppfyllelse genom att följa upp och löpande redovisa verksamheternas förutsättningar, resurser och resultat samt analysera samband. Genom analys och utvärdering avser Skolverket att bidra till att fördjupa kunskapen om verksamhetens utveckling och måluppfyllelse samt förståelsen av bakomliggande orsaker och samband. Myndigheten ger underlag för förståelse för hur skolsystemet fungerar och förändras, en nationell systemförståelse. Resultatet av arbetet är avsett att synliggöra utfallet av förskoleverksamhetens, skolbarnsomsorgens, skolornas och vuxenutbildningens insatser i förhållande till förutsättningar och nationella mål.

I Skolverkets styrande verksamhet ingår att se över kursplaner och betygskriterier samt att svara för nationella prov. Här ingår också att ge ut allmänna råd som ger stöd vid tillämpningen av olika lagar och förordningar. För närvarande pågår inom denna verksamhet ett omfattande arbete med verkets uppdrag att genomföra de stora reformerna av grund- och gymnasieskolan. Det handlar bl.a. om att för grundskolan reformera läroplaner, kursplaner och kunskapskrav. För gymnasieskolan och vuxenutbildningen handlar det bl.a. om att utforma nya examensmål och ämnesplaner.

Den inspekterande verksamhet som bedrevs av Skolverket fram till 2008 och som nu bedrivs av Skolinspektionen innebär en granskning av enskilda skolors måluppfyllelse.

I Skolverkets verksamhet för nationell skolutveckling ingår att svara för nationellt prioriterad fortbildning och annan kompetensutveckling för personal, att sprida

2010-05-03
16 (46)
Dnr 2010:00234

kunskap om forskningsresultat och att svara för andra prioriterade nationella utvecklingsinsatser. Här ingår också att administrera statliga stöd och bidrag samt att svara för den statliga rektorsutbildningen.

Skolverket har ansvar för att informera och sprida kunskap om verksamhetsområdet både i och utanför Sverige. Arbetet med att sprida information och kunskap är integrerat i alla delar av Skolverkets uppdrag.

Myndigheten ska också lägga fram de förslag för regeringen som Skolverkets uppgifter ger upphov till.

Den verksamhet som Skolverket bedriver riktar sig till olika nivåer i utbildningssystemet, dvs. till staten, kommuner och fristående skolhuvudmän, skolor, personal, elever och föräldrar.

Skolverkets verksamhet styrs i stor utsträckning av olika regeringsuppdrag och myndighetens utrymme för egeninitierade insatser är därmed mycket begränsat.

5 Utvecklingen inom sektorn

I detta kapitel redovisas vissa utvecklingstendenser inom förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, barn- och ungdomsutbildning samt vuxenutbildning. Redovisningen utgår från de folkhälsopolitiska målområdena, med tillhörande bestämningsfaktorer och indikatorer.

Den största delen av de utvecklingstendenser som ryms inom den sektor som Skolverket verkar inom faller under folkhälsopolitikens målområde 3 (barns och ungas uppväxtvillkor). De för Skolverket relevanta bestämningsfaktorer som hör till detta målområde är ”miljön i skolan”, ”möjlighet till en god kvalitet i förskolan”, ”möjlighet till en god kvalitet i skolan”, ”möjlighet till en meningsfull fritid”, samt ”barns och ungas kompetenser”. Utvecklingen inom detta målområde redovisas först.

Andra utvecklingstendenser som tas med i rapporteringen rör de folkhälsopolitiska målområdena 1 (delaktighet och inflytande), 2 (ekonomiska och sociala förutsättningar) och 9 (fysisk aktivitet).

I fråga om målområdena 8, 10 och 11 har Skolverket under de senaste fem åren inte genomfört några uppföljnings- eller utvärderingsstudier om utvecklingen. Där- emot har andra myndigheter, såsom Socialstyrelsen och Folkhälsoinstitutet, genomfört studier om utvecklingen inom dessa områden. Dessa redovisas inte i denna rapport.

I vissa fall kan vi redovisa tendenser, i andra fall kan vi enbart ge en aktuell läges- bild. Mer information om utvecklingen på skolområdet finns i Skolverkets årliga publikationer ”Lägesbedömning” och ”Beskrivande data”.

Utvecklingstendenser inom målområde 3 - Barns och ungas upp- växtvillkor

I detta avsnitt rapporteras vissa utvecklingstendenser som är relevanta för bestämningsfaktorerna ”miljön i skolan”, ”möjlighet till en god kvalitet i förskolan”, ”möjlighet till en god kvalitet i skolan”, ”möjlighet till en meningsfull fritid”, samt ”barns och ungas kompetenser”. Först beskrivs utvecklingen i fråga om trygghet, trivsel, engagemang, m.m. Därefter beskrivs utvecklingstendenser uppdelade på förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, grundskola respektive gymnasieskola.

Trygghet, trivsel, engagemang, m.m.

Nedan redovisas kortfattat utvecklingen i fråga om trygghet, trivsel, engagemang, m.m. utifrån de resultat som har framkommit i Skolverkets attitydundersökningar. Undersökningarna har genomförts 1993, 1997, 2000, 2003, 2006 och 2009. De tre första undersökningarna omfattade elever i årskurserna 7-9 och i gymnasieskolans årskurser 1-3. Dessa kallas i undersökningarna för äldre elever. Sedan 2003 omfattas även elever i årskurserna 4-6 (yngre elever). Resultat från undersökningarna som rör diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling redovisas under ”Utvecklingstendenser inom målområde 1”.

2010-05-03
18 (46)
Dnr 2010:00234

Resultaten från den senaste undersökningen, som avser år 2009, kommer att publiceras i maj 2010. Den kommer att kunna beställas från Skolverket efter publicering. Nedan refereras vissa resultat som presenterades i den undersökning som publicerades 2007 och som avser 2006.

De flesta elever trivs med sin skola, med andra elever, med sina lärare och med själva skolarbetet. Detta har gällt i alla undersökningar. Andelen elever som upplever skolarbetet som engagerande och som trivs bra med skolarbetet har ökat med tiden. År 2006 uppgav 77 procent av de äldre eleverna att de var mycket engagerade i skolarbetet jämfört med 60 procent tretton år tidigare. Fler än åtta av tio av både yngre och äldre elever uppgav 2006 att de trivs bra med skolarbetet, en ökning med nästan 10 procentenheter sedan 2003.

Både bland yngre och äldre elever är andelen flickor/kvinnor med positiva känslor kring skolarbetet högre än andelen pojkar/män.

Enligt undersökningarna har elever och lärare i allmänhet en bra relation. Andelen elever som uppger att de trivs bra med sina lärare hade ökat mellan 1993 och 2006, liksom andelen äldre elever som anser att elever och lärare bemöter varandra med respekt. När det gäller förtroende för lärarna menade åtta av tio äldre elever 2006 att de skulle ha lätt att vända sig till någon av sina lärare vid skolrelaterade problem. Sju av tio av de yngre eleverna ansåg att de skulle kunna prata med alla eller de flesta av sina lärare om det uppstår problem i skolan.

I fråga om arbetsmiljö uppgav många elever både 2003 och 2006 att arbetsron är ett problem. Drygt hälften av de yngre eleverna anser att det bara ibland är lugnt i klassrummet under lektionerna och att de har arbetsro. Tolv procent svarar att de alltid eller nästan alltid känner sig störda av andra elever under lektionerna. Bland de äldre eleverna menar två av tre att det finns arbetsro på nästan alla eller de flesta lektioner. Av de äldre eleverna tyckte två av tio 2006 att ingen eller bara några få lärare klarar av att skapa arbetsro.

Det är vanligare att äldre elever känner sig stressade i skolan än att yngre gör det. Detta gäller i synnerhet kvinnor. Jämfört med 2003 hade andelen elever i årskurs 7-9 som alltid eller oftast känner sig stressade i skolan minskat 2006, medan andelen bland gymnasieelever var oförändrad.

Skolverket uttrycker i sin senaste lägesbedömning⁸ att frågor om trygghet och värdegrund visserligen har fått en ökad uppmärksamhet, men att det behövs ytterligare kunskap hos skolans personal för att kunna bedriva ett effektivt och verkningsfullt arbete inom detta område.

Förskoleverksamhet

Den svenska förskoleverksamheten intar i ett internationellt perspektiv en särställning genom sitt sätt att kombinera pedagogik och omsorg, sin tillgänglighet och sina ambitioner i fråga om kvalitet. Sverige satsade, jämfört med andra länder inom EU, tidigt på en utbyggd barnomsorg syftande till att möjliggöra för föräldrar att

⁸ Skolverkets lägesbedömning 2009.

förena familjeliv och arbetsliv och att ge barn pedagogisk stimulans för sin utveckling.

Sammantaget gick 86 procent av alla 1-5-åringar i någon form av förskoleverksamhet⁹ 2009, jämfört med 75 procent tio år tidigare och 83 procent 2005. Den stora merparten går i förskola och denna andel ökar (82 procent av alla 1-5-åringar 2009 och 64 procent 1999). Antalet och andelen barn som går i familjedaghem har minskat över tid.

Av alla barn i förskolan gick 2009 nära en femtedel, 18,6 procent, i en enskild förskola. Motsvarande andel 2005 var 16,7 procent.

Personaltätheten fortsätter att minska något i förskolan. Hösten 2009 gick det 5,4 barn per årsarbetare i förskolan jämfört med 5,2 hösten 2005. Det genomsnittliga antalet barn per grupp i förskolan var 17 hösten 2005 och 16,8 hösten 2009.

Förskolepersonalens utbildning har ökat något de senaste åren. År 2009 hade 54 procent en pedagogisk högskoleutbildning jämfört med 51 procent 2005. Det har rått brist på förskollärare under de senaste tio åren och bristen beräknas öka.

Andelen barn som får stöd att utveckla sitt modersmål i förskolan har ökat något jämfört med tidigare, men andelen är fortfarande mycket låg, 18 procent av de modersmålsberättigade barnen.

Det finns skillnader mellan kommunala och enskilda förskolor i fråga om flera kvalitetsfaktorer. Dessa skillnader har förstärkts över tid. En större andel av personalen i kommunala förskolor än i enskilda har pedagogisk högskoleutbildning (56 respektive 44 procent av årsarbetarna). Barngrupperna är i genomsnitt något större i de enskilda förskolorna än i de kommunala och personaltätheten är lägre.

Många kommuner klarar inte platsgarantin för förskolan och erbjuder olika former av tillfälliga lösningar för att klara efterfrågan på platser. En vanlig tillfällig lösning är att barn skrivs in på ett ställe i väntan på önskad plats. Detta innebär att barn tvingas byta förskola, vilket kan ha negativa konsekvenser för kontinuitet och trygghet. I 95 procent av kommunerna har möjligheten att flytta barn mellan förskolor använts mer eller mindre ofta under det senaste året.

De barn som bara har rätt till förskoleverksamhet femton timmar i veckan och de 4- och 5-åringar som endast utnyttjar de 525 avgiftsfria timmar i förskola som de har rätt till (s.k. allmän förskola) utgör på många håll en stor andel av barngrupperna. Detta har fått negativa effekter i fråga om kontinuitet och social integration. Detta framkom i en utvärdering av reformen ”maxtaxa”.¹⁰

Enligt en utvärdering av den förskolereform som genomfördes 1998 hade reformen fått ett starkt genomslag, troligen beroende på bl.a. att läroplanen var efterlängtd, hade hög legitimitet och fångade upp utvecklingstendenser som var på gång. Läroplanen uppfattas ha höjt förskolans status och fungerat som ett stöd i det pedagogiska arbetet. Förskolans skolförberedande roll har på många håll för-

⁹ Förskola eller familjedaghem/pedagogisk omsorg.

¹⁰ *Utvärdering av reformen maxtaxa* Skolverket, 2007.

2010-05-03
20 (46)
Dnr 2010:00234

stärkts samtidigt som det finns en stark tro på att förskolans pedagogik kan influera de första åren i skolan. Utvärderingen pekade också på att barns utveckling, prestationer och färdigheter kartläggs och bedöms i ökad utsträckning samt att detta knappast låg i linje med reformens intentioner.¹¹

Enligt en forskningsstudie om förskolan som miljö för lärande¹² har kvalitetsskillnaderna mellan olika förskolor ökat. En slutsats från studien är att det krävs omfattande kompetensutveckling för att generellt höja kvalitetsnivån.

En forskningsgenomgång som Statens folkhälsoinstitut gjort visar att barn i åldern 12-40 månader som vistas på förskola har en bättre kognitiv utveckling än barn som enbart vistas i hemmet.¹³ Forskning har också visat att tidig språk- och matematikinlärning är viktig för barnens senare skolframgång.¹⁴ När det gäller barnens socioemotionella utveckling finns däremot inte tillräckligt underlag för att kunna dra några entydiga slutsatser. Studier av förskolans effekter på något äldre barn visar att barn från socialt mindre gynnade familjer drar mest nytta av förskolan.¹⁵

Skolbarnsomsorg

Också andelen barn som går i fritidshem ökar med tiden. Hösten 2009 var 80 procent av 6-9-åringarna och 14 procent av 10-12-åringarna inskrivna på fritidshem. Motsvarande andelar var 77 respektive 11 procent 2005.

Skolverket har sedan 2000 uppmärksammat att det finns brister i fritidshemmens kvalitet. Kraven på lämplig barngruppstorlek, tillräcklig personaltäthet och en god pedagogisk verksamhet har inte tillgodosetts när efterfrågan på fritidshemsplatser har ökat. År 2009 fanns i genomsnitt nästan 37 barn per grupp, jämfört med 31 år 2005. Det gick 20,9 barn per årsarbetare 2009, jämfört med 18,6 år 2005.

Andelen årsarbetare med pedagogisk högskoleutbildning på fritidshem var 59 procent både 2005 och 2009.

Av en kartläggning gjord 2009¹⁶ framgår att en majoritet av kommunerna inte låter skolbarnen gå kvar i skolbarnsomsorgen om en förälder blir arbetslös eller föräldraledig. Antalet kommuner som låter skolbarnen gå kvar i sådana fall har minskat över tid. Våren 2005 fick barnen behålla sin plats i 86 av landets 290 kommuner jämfört med 81 kommuner våren 2009.¹⁷

¹¹ *Tio år efter förskolereformen* Skolverket, 2008.

¹² Sheridan, S., Pramling Samuelsson, I. & Johansson, E. (2009). *Barns tidiga lärande, en tvärsnittsstudie om förskolan som miljö för barns lärande*. Göteborgs universitet.

¹³ *Child day care center or home care for children 12-40 months of age – what is best for the child? A systematic literature review*. Statens folkhälsoinstitut, 2009.

¹⁴ *Developmental Psychology*, 2007, Vol. 43, No. 6, *School Readiness and Later Achievement*.

¹⁵ *Skolverkets lägesbedömning 2009*.

¹⁶ *Uppföljning av skolbarnsomsorg för barn till arbetslösa eller föräldralediga* Skolverket, 2009.

¹⁷ Skolbarn har ingen laglig rätt till plats i skolbarnsomsorg när föräldrarna är arbetslösa eller föräldralediga.

Enligt en kartläggning av skolbarnsomsorgen för 10-12-åringar är denna verksamhet lågt prioriterad i många kommuner och få kommuner har undersökt om den omsorg som erbjuds motsvarar behovet hos barn och föräldrar.¹⁸

Förskoleklassen

För närvarande är 95 procent av alla sexåringar inskrivna i den frivilliga skolformen förskoleklass. Personaltätheten i förskoleklassen har minskat från 7,4 årsarbetare per 100 elever läsåret 2004/05 till 6,5 läsåret 2008/09. Andelen årsarbetare med pedagogisk högskoleexamen var i förskoleklassen 84 procent läsåret 2004/05 och 83 procent läsåret 2008/09.

Grundskolan

Bilden av hur elevers kunskaper utvecklats över tid är inte entydig eftersom olika resultatmått bygger på olika underlag.

Andelen elever i grundskolan med minst betyget godkänt i alla lästa ämnen minskade mellan läsåren 1997/98 och 2000/01 från 79,6 till 74,3 procent. Därefter har andelen successivt ökat till 75,5 procent läsåret 2004/05 och 77,0 procent läsåret 2008/09. Andelen är högre bland flickor än pojkar. Läsåret 2008/09 var den 79,9 procent bland flickor och 74,2 procent bland pojkar.

Samtidigt har andelen elever som saknar behörighet till gymnasieskolans nationella eller specialutformade program ökat. Våren 2009 var andelen behöriga 88,8 procent vilket var den lägsta andelen sedan 1998.

Det genomsnittliga meritvärdet var 209,6 poäng våren 2009 jämfört med 206,3 våren 2005. Ökningen hänger samman med att det har blivit en förskjutning mot att fler elever får betyget ”Mycket väl godkänt”. Den största ökningen i betygspoäng har skett i ämnet idrott och hälsa samt i estetiska ämnen.

Internationella studier tyder på att svenska elevers resultat i matematik, naturvetenskap och läsning har försämrats sedan mitten av 1990-talet. De negativa trenderna gäller såväl flickornas och pojkarnas kunskapsutveckling, som de mest svagpresterande och de allra högst presterande eleverna.¹⁹

I Skolverkets lägesbedömning 2009 dras den sammanfattande slutsatsen att grundskoleelevers kunskapsresultat, sedan mitten av 1990-talet, inte utvecklas i rätt riktning. Försämringen handlar dels om elevers faktiska kunskaper, dels om att Sverige tappar mark i jämförelse med andra OECD- och EU-länder.

En annan tendens är att skillnader i betyg mellan olika grupper har ökat markant, framför allt utifrån föräldrarnas utbildning. Resultatförsämringarna och de ökande skillnaderna i resultat mellan olika grupper sammanfaller tidsmässigt med de ge-

¹⁸ Kartläggning av skolbarnsomsorg för 10-12-åringar Skolverket, 2010.

¹⁹ TIMSS 2007. Svenska grundskoleelevers kunskaper i matematik och naturvetenskap i ett internationellt perspektiv. Skolverket, 2008.

Vad händer med läsningen? En kunskapsöversikt om läsundervisningen i Sverige 1995-2007, Skolverket, 2007. Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer. Skolverket, 2009.

2010-05-03
22 (46)
Dnr 2010:00234

nomgripande förändringar av det svenska skolsystemet som genomfördes under början av 1990-talet.

Enligt en kunskapsöversikt²⁰ som bygger på en analys av en stor mängd forskning, framträder fyra faktorer som tillsammans har påverkat elevernas skolresultat negativt. Dessa är ökad segregering, decentralisering av skolsystemet, ökande differentiering inom undervisningen och ökad individualisering av elevernas arbete, i bemärkelsen mer arbete på egen hand.

En betydelsefull faktor för elevers resultat är lärares kompetens. Andelen lärare med en pedagogisk högskoleutbildning har ökat något i grundskolan. Läsåret 2004/05 hade 83,4 procent av lärarna, omräknat till heltidstjänster, en pedagogisk högskoleexamen. Motsvarande andel var 85,4 läsåret 2008/09. Andelen som saknar en pedagogisk högskoleutbildning är större i fristående grundskolor än i kommunala. Läsåret 2009/10 hade 88 procent av lärarna i kommunala skolor och 70 procent i fristående skolor en pedagogisk högskoleexamen. Också lärartätheten har ökat något i grundskolan, från 8,0 årsarbetare per 100 elever läsåret 2004/05 till 8,4 läsåret 2008/09 och 8,2 läsåret 2009/10.

Gymnasieskolan

Andelen elever som slutfört gymnasieskolan inom fyra år har varierat mellan 73 och 76 procent under de senaste tio åren. För kvinnor har andelen varierat mellan 76 och 79 procent och för män mellan 69 och 74 procent. Den genomsnittliga betygspoängen för elever med slutbetyg var 14,1 såväl våren 2005 som våren 2009.

Även i gymnasieskolan finns det oroande tendenser på försämrade resultat. Enligt den internationella jämförande studien ”TIMSS Advanced 2008” har svenska gymnasieelevers kunskaper i matematik och fysik försämrats kraftigt sedan 1995.²¹

Avbrotten i gymnasieskolan är många. Omkring 6-7 procent av eleverna avbryter studierna eller tar uppehåll mellan årskurs 1 och 2. Andelen som byter program i årskurs 1 har ökat från drygt 12 till knappt 14 procent på fem år.

Av samtliga lärare i gymnasiet, omräknat till heltidstjänster, har 75,0 procent en pedagogisk högskoleexamen läsåret 2009/10. Andelen var 76,7 läsåret 2004/05. Andelen är högre i kommunala skolor än i fristående skolor (80 respektive 56 procent 2009).

Enligt en studie av Högskoleverket rörande högskolestudenter som nyligen gått ut gymnasiet, har skillnaderna i kunskaper och förmågor mellan hög- och lågpresterande ökat med tiden. Positiva tendenser som lyfts fram i studien är att de unga nyblivna högskolestudenterna har blivit bättre på muntligt framförande, samarbete och att hantera datorer.²²

Gymnasieskolan står inför betydande reformeringar. Dessa redovisas i kapitlet ”Insatser”. Gymnasieskolan står också inför demografiska och strukturella förändring-

²⁰ *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola?* Skolverket, 2009.

²¹ *TIMSS Advanced 2008* Skolverket, 2009.

²² *Förkunskaper och krav i högre utbildning* Högskoleverket, 2009.

ar, vilket kommer att ställa stora krav på skolhuvudmännen och kan ha betydelse för kvaliteten.

Utvecklingstendenser inom målområde 1 - Delaktighet och inflytande

Det folkhälsopolitiska målområdet 1 avser delaktighet och inflytande. Av Skolverkets attitydundersökningar (se beskrivning ovan) framkommer att det har skett en positiv utveckling mellan åren 2003 och 2006 vad gäller de äldre elevernas möjligheter att vara med och påverka.

Inom målområdet är en indikator ”självupplevd diskriminering” och en annan ”jämförbarhet”. Några uppgifter om utveckling på dessa områden redovisas nedan.

Diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling

Av Skolverkets attitydundersökningar framkommer att omkring fyra procent av de yngre eleverna (elever i årskurs 4-6) och tre procent av de äldre eleverna (elever i årskurs 7-9 och i gymnasieskolan) känner sig mobbade av andra elever. Dessa andelar har varit relativt konstanta mellan 2003 och 2006 (yngre elever) respektive 1997 och 2006 (äldre elever). Omkring 4 procent av eleverna känner sig mobbade av någon lärare minst en gång i månaden. Även denna andel har, för äldre elever, varit relativt konstant sedan 1997.

Att uppleva otrygghet och olika former av kränkande behandling är vanligare bland yngre än äldre elever.

I Skolverkets attitydundersökning 2006 uppgav omkring 5 procent av de äldre eleverna att det ofta förekommer våld i skolan. Lika många uppgav att det ofta förekommer rasism. Drygt sex av tio av eleverna i årskurs 7-9 och nästan hälften av gymnasieeleverna uppgav att grova ord och svordomar ofta förekommer på skolan. Enligt undersökningarna är klimatet ofta tuffare i grundskolan än i gymnasieskolan och tuffare på yrkesinriktade gymnasieprogram än på studieinriktade.

Skolverket har, genom en kvalitativ intervjustudie, undersökt barns, elevers och studerandes uppfattningar och upplevelser av situationer där diskriminering och trakasserier förekommer.²³ Enligt studien är det framför allt utanför lektionstid som trakasserier och kränkningar förekommer mellan barn, elever och studerande. I några enstaka fall har elever berättat om lärare som har diskriminerat elever. Studien visar vidare att klassrumsbyten, korridorspring, mörka korridorer och undanskymda prång bidrar till att bråk, slagsmål och glåpord, negativa tillmälen och trakasserier kan pågå utan vuxnas insyn. Att döma av intervjuerna är det framför allt pojkar som blir mest utsatta och utsätter andra för verbala trakasserier och hot om liksom reella fysiska trakasserier. Anledningarna är länkade till både homofobi och rasism, men även till utseende, bl.a. kroppsstorlek. Flickor använder oftare ryktesspridning och baktaleri än fysiskt våld som medel att trakassera och kränka varandra. De utsätts även för sexuella trakasserier av pojkar, särskilt i grundskolan.

²³ *Diskriminerad, trakasserad, kränkt?* Skolverket, 2009

2010-05-03
24 (46)
Dnr 2010:00234

Av undersökningen framkommer också att den fysiska arbetsmiljön på skolorna har betydelse för elevernas välbefinnande. Eleverna att lokalernas utformning och fräschör har betydelse för gemenskapen på skolan och hur rädda eleverna är om varandra och skolan. Gemensamhetslokaler såsom kafeteria och matsal är viktiga för elevernas samhörighetskänsla. Skolgårdens utformning och materiella standard samt meningsfull sysselsättning på rasterna kan verka förebyggande mot både materiell vandalisering och bråk, enligt eleverna.

Enligt en uppföljningsstudie från 2009 av hur barn- och elevskyddslagen, som trädde i kraft 2006, tillämpas hade de allra flesta verksamheter kommit en bit på väg när det gällde att genomföra lagstiftningen. Men en slutsats av studien var att mycket arbete återstår, t.ex. när det gäller arbetet med likabehandlingsplaner.²⁴

Jämställdhet

En kartläggning av könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval²⁵, baserad på data från åren 1980-2005, visade att skillnaderna i prestationer mellan könen är genomgående för samtliga skolformer. Pojkarna når ungefär 90 procent av flickornas betygsresultat. I grundskolan har flickorna högre betyg i alla ämnen utom i idrott och hälsa. Vad gäller studieval visade studien att flickor i större utsträckning än pojkar väljer studieförberedande program på gymnasiet.

Det är vanligare bland flickor än bland pojkar i skolan att uppleva dålig hälsa, lågt välbefinnande och stress.

Delegationen för jämställdhet i skolan²⁶ har konstaterat att det saknas påtagliga framsteg och att brist på kunskap och medvetenhet ofta leder till oförmåga bland skolledare, lärare och annan personal i skolan att upptäcka genusstrukturerna.

Utvecklingstendenser inom målområde 2 - Ekonomiska och sociala förutsättningar

Till folkhälsopolitikens målområde 2 (ekonomiska och sociala förutsättningar) hör bestämningsfaktorn ”arbetsmarknadsposition” och indikatorn ”andel med låg utbildningsnivå. Vuxenutbildning syftar bl.a. till att öka andelen utbildade i befolkningen och till att förbättra ställningen på arbetsmarknaden för vuxna med låg utbildning. Här redovisas utvecklingstendenser i fråga om den del av vuxenutbildningen som hör till den sektor inom vilken Skolverket verkar, nämligen kommunal vuxenutbildning och svenska för invandrare.

Kommunal vuxenutbildning

Av befolkningen i åldern 20-64 år studerade 2,9 procent inom kommunal vuxenutbildning läsåret 2008/09. Läsåret 2004/05 var andelen 4,0 procent. Antalet studerande inom den kommunala vuxenutbildningen påverkas av olika satsningar. Nu pågår en satsning på yrkesinriktad vuxenutbildning. Den innebar drygt 5000 års-

²⁴ *Barn- och elevskyddslagen i praktiken* Skolverket, 2009.

²⁵ *Könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval*. Skolverket, 2006.

²⁶ Tillsatt av regeringen 2008.

platser under 2009 och kommer att innebära 18 000 årsplatser under 2010 respektive 2011.²⁷

Andelen av kursdeltagarna som slutfört sina kurser under läsåret har legat på omkring 74 procent de senaste fem åren. Män avbryter sina studier i högre grad än kvinnor. Studerande på kurser inom grundläggande vuxenutbildning avbryter i högre grad sina studier än studerande inom gymnasial vuxenutbildning.

Andelen studerande på komvux som är födda utomlands har de senaste tio åren successivt ökat och uppgick läsåret 2008/09 till 40,5 procent.

Av lärarna inom kommunal vuxenutbildning, omräknade till heltidstjänster, hade 78 procent en pedagogisk högskoleexamen läsåret 2008/09. Andelen har varit ungefär densamma under de senaste fem åren.

Svenska för invandrare

Antalet sfi-studerande har ökat kraftigt och uppgick läsåret 2007/08 till 74 000. Läsåret 2004/05 var antalet 48 000. Av samtliga studerande 2007/08 var 31 procent flyktingar, 1 procent tillståndssökande och 68 procent övriga invandrare. Samma läsår var 56 procent av de sfi-studerande kvinnor och 44 procent män. Åldersfördelningen har varit i det närmaste konstant sedan läsåret 2003/04. Åldersgruppen 25-39 år utgör närmare 60 procent av de studerande och de under 15 år 18 procent.

Eftersom eleven börjar studierna på sin språkliga nivå och varje kurs kan vara den avslutande, kan studietiden variera kraftigt från en elev till en annan. För att bedöma resultaten i sfi följs därför en grupp elever under relativt lång tid. Bland dem som var nybörjare läsåret 2005/06 hade 64 procent slutfört någon kurs t.o.m. läsåret 2007/08. Bland dem som hade slutfört en sfi-kurs hade endast hälften uppnått godkänt resultat på den högsta kursen (D) efter tre år.

Av lärarna inom sfi, omräknade till heltidstjänster, hade 74 procent en pedagogisk högskoleexamen läsåret 2004/05 och 70 procent läsåret 2008/09.

Utvecklingstendenser inom målområde 9 - Fysisk aktivitet

Den kunskap om utvecklingen inom detta målområde som Skolverket kan bidra med gäller betygen i ämnet idrott och hälsa.

Andelen elever med godkänt betyg i idrott och hälsa i grundskolan har varit i stort sett konstant de senaste fem åren. Läsåret 2004/05 var andelen 92,9 procent och läsåret 2008/09 var den 92,7 procent. För pojkar var motsvarande andel 2008/09 93,7 procent och för flickor 91,7 procent. Idrott och hälsa är det enda ämne i grundskolan där pojkar har högre genomsnittliga betyg än flickor.

²⁷ En årsplats kan delas av flera studerande, vilket innebär att antalet studerande är fler än antalet platser.

2010-05-03
26 (46)
Dnr 2010:00234

När det gäller gymnasiebetyg i idrott och hälsa har andelen elever med lägst godkänt i betyg legat på 96 procent de senaste fem åren. Detta gäller för både kvinnor och män.

6 Insatser som har bäring på de folkhälsopolitiska målen

Som nämnts i inledningen av denna rapport påverkas hälsan av hur väl förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen, barn- och ungdomsutbildningen samt vuxenutbildningen lyckas med sitt sammanlagda uppdrag, dvs. att skapa en god lärande miljö som bidrar till både kunskapsmål och sociala mål. Detta kan också uttryckas som att den generella måluppfyllelsen på skolområdet har betydelse för hälsan.

Detta innebär att flertalet av de många insatser som görs för att förbättra uppfyllelsen av de nationella mål som gäller för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, barn- och ungdomsutbildning samt vuxenutbildning är av betydelse för utvecklingen i fråga om hälsan. Flertalet av de insatser som görs för att ge barn, ungdomar och vuxenstudier förutsättningar och stöd i skolarbetet kan, med andra ord, ses som en del av ett långsiktigt hälsofrämjande arbete. Vissa insatser har en uppenbar koppling till hälsa, andra en mer indirekt.

Eftersom de nationella insatserna för förbättrad måluppfyllelse är många och omfattande redovisar vi här enbart ett exemplifierande urval och detta på ett övergripande sätt. I redovisningen ingår både övergripande reformer och mer avgränsade insatser. Redovisningen avser främst Skolverkets insatser, men även i viss utsträckning insatser som gjorts av Myndigheten för skolutveckling och av Skolinpektionen. Beskrivningen av insatser avser inte att vara en heltäckande redovisning av alla insatser som gjorts på skolområdet eller av Skolverkets eller någon annan myndighets verksamhet. Ytterligare information om Skolverkets insatser finns i verkets årsredovisningar och på webbplatsen, Skolverket.se. Många insatser genomförs på lokal nivå. Dessa redovisas inte i denna rapport.

Insatserna redovisas utifrån folkhälsopolitikens målområden. Den största delen av insatserna på skolområdet faller under målområde 3. Insatserna under detta målområde redovisas därför först.

I slutet av kapitlet ges exempel på Skolverkets deltagande i samverkansgrupper som rör hälsa.

Insatser inom målområde 3 - Barns och ungas uppväxtvillkor

I detta avsnitt ges exempel på insatser som på olika sätt är relevanta för det folkhälsopolitiska målområdet "Barns och ungas uppväxtvillkor", med de tillhörande bestämningsfaktorerna "miljön i skolan", "möjlighet till en god kvalitet i förskolan", "möjlighet till en god kvalitet i skolan", "möjlighet till en meningsfull fritid" samt "barns och ungas kompetenser". De redovisade insatserna syftar på olika sätt till att förbättra miljön och kvaliteten i förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg och skola samt till att stärka barns och ungas kompetenser.

2010-05-03
28 (46)
Dnr 2010:00234

Övergripande insatser

Förändrad myndighetsstruktur

Den statliga myndighetsstrukturen på skolområdet förändrades 2008, bl.a. i syfte att förbättra måluppfyllelsen inom förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, barn- och ungdomsutbildning samt vuxenutbildning. Verksamheten utbildningsinspektion bröts då ut ur Skolverket och den nya myndigheten Skolinspektionen bildades, med utökade resurser för inspektion och kvalitetsgranskning samt för tillståndsprövning för fristående skolor. Skolinspektionen har därtill ansvar för anmälningsärenden på skolområdet.

Även Barn- och elevombudet (BEO), som inrättades 2006, flyttades från Skolverket till Skolinspektionen. BEO övervakar den del av skollagen (14 a kapitlet) som gäller kränkande behandling och arbetar tillsammans med Diskrimineringsombudsmannen (DO) för att motverka kränkningar, diskriminering och trakasserier av barn och elever. BEO utreder också anmälningar om kränkande behandling och företräder enskilda barn och elever i domstol. En annan uppgift för BEO är att informera om lagstiftningen och att ge råd om hur skolorna kan arbeta förebyggande.

Myndigheten för skolutveckling avvecklades och verksamheten för nationell skolutveckling återfördes till Skolverket, bl.a. för att de utvecklande, utvärderande och styrande verksamheterna bättre skulle kunna dra nytta av varandra.

Ny skollag

Regeringen har nyligen redovisat ett förslag till ny skollag. Lagen planeras till stora delar börja gälla 1 juli 2011. För vuxenutbildningen planeras lagen träda i kraft 1 juli 2012. Debatt och beslut av riksdagen om regeringens proposition om ny skollag är planerade till den 21 juni 2010. Ett motiv till att införa en ny skollag är att modernisera den så att den bättre avspeglar förhållandena på skolans område.

Regeringens förslag till ny lag täcker ett mycket stort antal bestämmelser. Några exempel på förslagna bestämmelser som har en tydlig koppling till hälsa är följande. Lagen föreslås fastställa en tydligare värdegrund för alla skolformer. Den ska, enligt propositionen, genom en tydlig koppling till Barnkonventionen markera att barnets bästa ska vara utgångspunkten i all utbildning. Lagen föreslås innehålla krav på att elevhälsan, förutom skolläkare och sjuksköterska, även ska omfatta tillgång till psykolog och kurator. Den föreslås stärka rättssäkerheten för elever och vårdnadshavare, genom att göra fler beslut möjliga att överklaga. Detta gäller bl.a. beslut om åtgärdsprogram. Enligt förslagen ska lagen också innehålla krav på att skolmaten ska vara näringsriktig.²⁸

Satsningar på lärare/personal

Satsningar på kompetensutveckling av rektorer och lärare pågår sedan en tid, inom ramen för "lärarlyftet", "förskolelyftet" och en ny statlig rektorsutbildning. Inom ramen för en annan satsning erbjuds skolpersonal fortbildning i sex- och samlevnadsundervisning (se avsnittet "Insatser inom målområde 8"). Regeringen har nyli-

²⁸ Proposition 2009/10:165 *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*

gen presenterat en proposition om en ny lärarutbildning.²⁹ Debatt och beslut av riksdagen om denna är planerat till den 28 april 2010. Regeringens förslag om ny skollag innehåller förslag om skärpta behörighetsregler för lärare.

Skolverket har genomfört studier om variationer i personaltäthet (2005) och lärarnas betydelse, arbetssituation och förutsättningar (2006). Skolinspektionen genomförde 2009 kvalitetsgranskningen "Lärares behörighet och användning efter utbildning".

Samarbete mellan förskola/skola och föräldrar

Under 2006-2008 arbetade Myndigheten för skolutveckling med att utveckla samarbetet mellan förskola/skola och föräldrar, med fokus på att tidigt skapa ett förtroendefullt samarbete. Två studier initierades av myndigheten, dels en enkät till 1500 lärare om hur de samarbetar med föräldrar, dels en intervjustudie i tre skolor som beskrev hur lärare gör i sin konkreta yrkespraktik för att etablera en förtroendefull kontakt med föräldrar.³⁰ Antologin "Vi lämnar till skolan det käraste vi har" publicerades 2008. Ett material riktat till föräldrar om skolans innehåll, arbetssätt och organisation togs också fram, översatt till fem språk. En högskolekurs vid Örebro universitet genomfördes och Skolverket har fortsatt denna uppdragsutbildning.

Förskoleverksamhet

Under 2001-2003 utökades tillgängligheten till förskoleverksamheten genom reformen "Maxtaxa, allmän förskola m.m.". Barn till arbetslösa eller föräldralediga fick då rätt till förskoleverksamhet under minst femton timmar i veckan, och alla fyra- och femåringar fick rätt till 525 timmars avgiftsfri förskola per år, s.k. allmän förskola. Från och med 1 juli 2010 kommer även treåringar att omfattas av möjligheten till s.k. allmän förskola.

Skolverket utvärderade reformen maxtaxa 2007. Resultaten av utvärderingen rörde bl.a. problematiken kring de s.k. femtontimmarsbarnen.

År 2008 genomförde Skolverket en utvärdering av förskolan, "Tio år efter förskolereformen". Dess syfte var att studera förskolereformens genomslag och konsekvenser knappt tio år efter införandet av den första läroplanen för förskolan.

För närvarande pågår ett arbete med att förtydliga och komplettera målen i förskolans läroplan. Skolverket har utarbetat ett förslag till reviderad läroplan. Förslaget bereds inom regeringskansliet.

Den 1 juli 2009 utökades, i och med riksdagens beslut om barnomsorgsavgift, möjligheterna att erbjuda pedagogisk omsorg i enskild regi för barn i förskoleåldern. Kommunerna är numera skyldiga att godkänna och lämna bidrag till olika former av pedagogisk omsorg i enskild regi, så länge verksamheten håller samma nivå på kvalitet och säkerhet som motsvarande kommunal verksamhet.

²⁹ Proposition 2009/10:89 *Bäst i klassen – en ny lärarutbildning*.

³⁰ Lars Erikson, Örebro universitet.

2010-05-03
30 (46)
Dnr 2010:00234

Skolbarnsomsorg

Under 2007 gav verket ut *Allmänna råd för kvalitet i fritidshem* 2007. Verket har också genomfört kartläggningar av dels kommunernas regler för tillgång till plats i skolbarnsomsorg för barn vars föräldrar är arbetslösa eller föräldralediga (2009)³¹ dels skolbarnsomsorg för 10-12-åringar (2010).³²

Skolverket har påpekat att kvaliteten i fritidshemmen bör öka och att det är viktigt att även barn till arbetslösa och föräldralediga ges möjlighet att delta i skolbarnsomsorgen. Skolverket genomför också utvecklingsstödande insatser för ökad kvalitet i fritidshemmens pedagogiska arbete.

Skolinspektionen har nyligen genomfört en kvalitetsgranskning av fritidshem.³³

Grund- och gymnasieskola

Förnyelse av de dokument som styr skolans kunskapsinnehåll

På skolans område pågår eller planeras för närvarande stora reformer, som alla syftar till att förbättra måluppfyllelsen. Grund- och gymnasieskolan genomgår kraftiga reformeringar som kommer att innebära bl.a. nya beskrivningar av kunskapsinnehåll och en ny betygsskala. En stor del av reformerna planeras att börja gälla fr.o.m. höstterminen 2011.

Skolverket har under hela den period som är aktuell för denna rapport, dvs. 2005-2010 arbetat med att revidera olika delar av de styrdokument som finns för skolans kunskapsinnehåll. I början av perioden rörde det sig främst om mindre justeringar och förtydliganden. Efter hand har arbetet med revidering av styrdokument intensifierats och blivit mer genomgripande.

För grundskolan, den obligatoriska särskolan, specialskolan och sameskolan innebär den pågående reformeringen att nya kursplaner och kunskapskrav tas fram. Dessutom görs en revidering av läroplanen, innehållande skolans värdegrund och uppdrag samt övergripande mål och riktlinjer för utbildningen. Skolverket överlämnade sitt förslag om reviderad läroplan och nya kursplaner till regeringen 31 mars 2010.

För gymnasieskolan innebär den pågående reformeringen ett nytt utbud av program, nya behörighetsregler, nya ämnesplaner och examensmål samt införande av gymnasieexamen och lärlingsutbildning. Den 15 februari 2010 överlämnade Skolverket till regeringen sitt förslag om program, ämnesplaner och examensmål. Regeringen presenterade den 31 mars 2010 sitt beslut om de nya examensmålen för gymnasieskolans nationella program.

Omfattningen av det nationella provsystemet har ökat de senaste åren. Skolverket har utvecklat prov för fler ämnen och fler årskurser.

³¹ *Uppföljning av skolbarnsomsorg för barn till arbetslösa eller föräldralediga* Skolverket, 2009.

³² *Kartläggning av skolbarnsomsorg för 10-12-åringar* Skolverket, 2010.

³³ *Kvalitet i fritidshem*. Skolinspektionen, 2010.

Särskilt stöd

När det gäller särskilt stöd har Skolverket bl.a. tagit fram *Allmänna råd för arbetet med åtgärdsprogram* (2008, reviderat 2009) och genomfört studier om särskilt stöd i grundskolan respektive gymnasieskolan (2008).

Myndigheten för skolutveckling och Skolverket har genomfört utvecklingsstödjande insatser rörande bl.a. basfärdigheter och barns språkutveckling.

Arbetsmiljö

Skolverket tillhandahåller och administrerar en modell som syftar till att främja systematiskt arbetsmiljöarbete i skolan. Modellen heter ”Skolmiljö 2000” och utarbetades av Arbetslivsinstitutet. Den består av en handbok med förslag på hur man kan planera och genomföra systematiskt arbetsmiljöarbete, digitaliserade arbetsmiljöenkäter för personal och elever samt en manual till enkätverktyget.

Värdegrundsarbete och arbete mot kränkande behandling

Både Myndigheten för skolutveckling och Skolverket har genomfört insatser syftande till förbättrat värdegrundsarbete och arbete mot kränkande behandling i skolan.

De attitydundersökningar som Skolverket genomför vart tredje år sedan 1993 ger en bild av elevers och lärares upplevelser av förekomst av bl.a. mobbning.

För närvarande arbetar Skolverket med ett regeringsuppdrag som rör insatser mot mobbning och som syftar till att sprida kunskap om förebyggande och åtgärdande metoder, som är evidensbaserade och kvalitetssäkrade. Åtta program som används i skolor utvärderas. En kunskapsöversikt har publicerats ”På tal om mobbning – och det som görs” (2009). Dessutom genomförs en omfattande utbildningssatsning vid elva lärosäten för skolans personal. Dessa insatser startade på Myndigheten för skolutveckling 2007. I anslutning till regeringsuppdraget har Skolverket påbörjat ett egeninitierat arbete med att sprida verkets samlade kunskap om kränkningar och diskriminering.

Skolverket har också genomfört ett regeringsuppdrag som syftar till att förhindra grövre våld i skolan. Skolverket har bl.a. fördelat projektmedel för att stödja arbetet mot hot och våld i skolan. Ett stödmaterial har också publicerats ”Grövre våld i skolan – vad man vet och vad man kan göra” (2009).

Skolverket har också påbörjat ett arbete för att främja, stärka och sprida kunskap om skolans värdegrund. Uppdraget ska redovisas den 31 mars 2011.

Inom Skolinspektionens tillsyn ingår att granska skolors arbete kring normer och värden.

Elevhälsa och psykisk hälsa

Inom ramen för ett pågående regeringsuppdrag om jämställdhet genomför Skolverket insatser för att främja elevers psykiska hälsa och förebygga psykisk ohälsa. Insatserna avser främst stöd till elevhälsan. En nationell kartläggning av elevhälsan genomförs, liksom en fördjupningsstudie i fem skolor utifrån frågeställningen ”Hur blir elevhälsan en viktig part i den pedagogiska utvecklingen?”. Djupintervjuer med

2010-05-03
32 (46)
Dnr 2010:00234

flickor kring stress genomförs också. Ett stödmaterial i form av en antologi kring olika perspektiv på elevhälsa tas fram. Därtill genomförs fyra konferenser om elevhälsa, för skolledare, lärare och elevhälsans personal. Under 2009/2010 har också utvecklingsmedel getts för att skolor ska finna metoder för att minska skolrelaterad stress.

Barn som far illa eller riskerar att fara illa

Myndigheten för skolutveckling genomförde 2006 en kartläggning av lärande exempel i 15 kommuner gällande samverkan mellan skola, polis, socialtjänst och barnpsykiatri i fall då barn far illa eller riskerar att fara illa.

Skolverket avslutade i december 2009 ett regeringsuppdrag om ”Samverkan mellan skola, polis, socialtjänst samt barn- och ungdomspsykiatri”. 100 miljoner kronor har fördelats på projekt spridda över hela landet. Ett stödmaterial har producerats³⁴ liksom en utvärderingsrapport³⁵. Utvärderingen visar bl.a. att multikompetenta team, koordinatörer och coacher varit tre komponenter som visat sig framgångsrika i ett samverkansarbete.

Regeringen har tillsatt en utredning om översyn av skolans arbete med utsatta barn. Utredningen beräknas avsluta sitt arbete den 30 november 2010.³⁶

Insatser inom målområde 1 - Delaktighet och inflytande

Inom folkhälsopolitikens målområde 1 (delaktighet och inflytande) har bestämningsfaktorn ”förutsättningar för demokratisk delaktighet” samt indikatorerna ”självupplevd diskriminering” och ”jämsällldhet” relevans för skolan.

Kunskap om elevers upplevelser av delaktighet och inflytande tas fram bl.a. genom Skolverkets återkommande attitydundersökningar.

Därtill kan nämnas den internationella studien ”International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) som Sverige har deltagit i och som kommer att publiceras 28 juni 2010.³⁷ Studien syftar till att undersöka hur unga människor i olika länder förbereds för att axla sin roll som medborgare. Studien utgörs av en enkätundersökning som genomfördes våren 2009 bland elever i årskurserna 8 och 9. Den innehåller bl.a. frågor om attityder, värderingar och engagemang rörande medborgar- och samhällsfrågor. Liknande studier har genomförts 1971 och 1999. Mer information om ICCS finns på Skolverkets webbplats.

Jämställldhet

Som nämnts är jämställldhet en indikator med relevans för skolan inom målområdet ”Delaktighet och inflytande”. Både Skolverket och Myndigheten för skolutveckling har tidigare genomfört flera olika insatser för ökad jämställldhet. Skolverket tog

³⁴ *Kraften av samverkan* Skolverket, 2009.

³⁵ *Erfarenheter av samverkan kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa* Skolverket, 2009.

³⁶ Dir. 2009:80.

³⁷ Studien organiseras av IEA (The International Association for the Evaluation of Educational Achievement). I Sverige ansvarar Skolverket i samarbete med forskare från Örebro universitet för genomförandet av ICCS.

2006 fram en rapport om könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval, för att bidra till ökad kunskap om detta. Myndigheten för skolutveckling har givit utvecklingsstöd inom området jämställdhet.

För närvarande arbetar Skolverket med att genomföra ett stort regeringsuppdrag som syftar till att främja jämställdheten i skolan. Uppdraget inkluderar även att främja psykisk hälsa, att förbättra undervisningen om sex- och samlevnad och att bidra till minskat hedersrelaterat våld och förtryck. Skolverket fick uppdraget 2008 och det ska avslutas i slutet av 2010.³⁸ Nedan beskrivs de delar av uppdraget som rör jämställdhet samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Utvecklingsmedel ges till bl.a. insatser för förbättrad dokumentation av jämställdhetsarbete, för att motverka traditionella studie- och yrkesval, för att motverka avhopp och för att integrera jämställdhetsarbetet i undervisningen.

En högskolekurs benämnd ”Jämställdhet i skolan” erbjuds till lärare inom förskola, grund- och gymnasieskola, vuxenutbildning och högskola samt studie- och yrkesvägledare. Den innehåller bl.a. kunskap om teorier inom det genusvetenskapliga forskningsfältet, granskning av egna värderingar och föreställningar samt analys och problematisering av den egna verksamheten ur ett jämställdhetsperspektiv. En EU-konferens har också genomförts i november 2009, kallad ”Gender differences in educational achievement”.

Under 2010 genomförs också sex konferenser på temat ”Inget slår en skicklig lärare”. Konferenserna avser att stimulera till en diskussion om elevers resultat relaterade till bl.a. motivation, elevers lärande, ledarskap och föräldrasamarbete.

När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck erbjuds rektorer dels ett stödmaterial, dels utbildning på högskolenivå, inom ramen för den generella rektorsutbildningen. Temat för utbildningen är ”Hedersrelaterad problematik – om skolans ansvar och möjligheter”. I samarbete med Ungdomsstyrelsen och Rikspolisstyrelsen har Skolverket genomfört en konferens på temat hedersrelaterad problematik. En skrift riktad till rektor om hur skolan kan arbeta och agera har också tagits fram (2010).

Diskriminering

En annan indikator inom det folkhälsopolitiska målområdet ”Delaktighet och inflytande” är diskriminering.

På detta område har flera lagändringar genomförts under den senaste femårsperioden. Den 1 april 2006 trädde lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever i kraft, kallad barn- och elevskyddslagen. Samtidigt inrättades barn- och elevombudet (BEO). Genom lagen fick barn och elever i

³⁸ Uppdraget består av följande fem delar: 1. Könsmönster och avhopp. 2. Insatser med anledning av det svenska ordförandeskapet i EU. 3. Fortbildning av skolpersonal i sex- och samlevnadsundervisning. 4. Kompetensutveckling för rektorer kring hedersrelaterat våld och förtryck. 5. Insatser för att främja elevers psykiska hälsa, främst genom stöd till elevhälsan. Ytterligare information om insatserna inom detta uppdrag finns på Skolverkets webbplats (Skolverket.se/jamstallldhet).

2010-05-03
34 (46)
Dnr 2010:00234

all verksamhet som omfattas av skollagen ett stärkt skydd mot olika former av kränkningar. Före denna lag fanns ingen lagstiftning med krav på aktiva åtgärder mot diskriminering och annan kränkande behandling där huvudmannen kunde bli skadeståndsskyldig om företrädare för de verksamheter som omfattas av skollagen inte fullgjorde sina skyldigheter i dessa avseenden.

Den 1 januari 2009 ersattes den tidigare lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever med ett nytt kapitel i skollagen om kränkande behandling och nya bestämmelser om diskriminering i den nya diskrimineringslagen. Skolverket har tagit fram allmänna råd för att underlätta skolors arbete med detta.³⁹

Skolverket har följt upp barn- och elevskyddslagens tillämpning samt undersökt barns och elevers uppfattningar om diskriminering, trakasserier och kränkningar. Två rapporter har publicerats: ”Diskriminerad, trakasserad, kränkt?” och ”Barn- och elevskyddslagen i praktiken” (2009).

Skolinspektionen genomförde 2010 kvalitetsgranskningen ”Skolors arbete vid trakasserier och kränkande behandling”.

Insatser inom målområde 2 - Ekonomiska och sociala förutsättningar

Inom folkhälsopolitikens målområde 2 (ekonomiska och sociala förutsättningar) finns bestämningsfaktorn ”arbetsmarknadsposition” och indikatorn ”andel med låg utbildningsnivå”. Vuxenutbildning syftar bl.a. till att öka andelen utbildade i befolkningen och till att förbättra ställningen på arbetsmarknaden för vuxna med låg utbildning. Här redovisas vissa insatser som rör kommunal vuxenutbildning och svenska för invandrare.

Myndigheten för skolutveckling gav utvecklingsstöd inom området vuxna med kort eller ofullständig utbildning. Några exempel på insatser som Skolverket genomför riktade mot vuxenutbildning är en pågående satsning på yrkesinriktad gymnasial vuxenutbildning, en försöksverksamhet med s.k. sfi-bonus⁴⁰ samt införande av nya it-baserade nationella prov och nya slutprov i svenskundervisning för invandrare.

Skolinspektionen genomförde 2009 en kvalitetsgranskning av uppföljningen inom vuxenutbildningen.⁴¹

Insatser inom målområde 8 - Sexualitet och reproduktiv hälsa

Sex- och samlevnadsundervisning av god kvalitet är en viktig insats för att ge ungdomar kunskap och att påverka deras beteende.

³⁹ *Allmänna råd om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling*. Skolverket, 2009.

⁴⁰ Regeringen har nyligen föreslagit att sfi-bonus införs i hela landet den 1 juli 2010 (proposition 2009/10:188 Nationell sfi-bonus).

⁴¹ *Ingen aning utan uppföljning – hur 20 kommuner följer upp sin vuxenutbildning*. Skolinspektionen, 2009.

Myndigheten för skolutveckling hade 2005 ett regeringsuppdrag om sex- och samlevnadsundervisning och publicerade rapporten "Hela livet – 50 år med sex- och samlevnadsundervisning". En uppföljning av en kvalitetsgranskning gjord 1999 genomfördes i form av intervjuer med rektorer i tjugo skolor för att undersöka hur undervisningen förändrats efter granskningen. Här fanns exempel på skolor som inspirerats till utvecklingsarbete, där undervisningen förändrats med tydligare styrning, mål och kompetensutveckling och där rektorerna ansåg att undervisningen blivit mer likvärdig. Det som rektorerna enhälligt förde fram var svårigheten att styra över det ämnesövergripande arbetet, där perspektiv kring sexualitet, samlevnad, jämställdhet ska förekomma i flera ämnen för att skapa helheter och sammanhang för eleven. De intervjuade rektorerna ansåg att om begrepp som sexualitet och jämställdhet integrerades i kurs- och ämnesplaner skulle skollärdningen ha lättare att styra över kunskapsområdet. I samband med jubileumsåret genomfördes också fyra konferenser.

I Skolverkets pågående regeringsuppdrag om jämställdhet ingår också, som nämnts, insatser för förbättrad undervisning i sex och samlevnad. Skolpersonal erbjuds, inom ramen för uppdraget, fortbildning i sex- och samlevnadsundervisning i form av högskolekurser om 7,5 poäng, vid elva lärosäten.

Skolverkets insatser inom uppdraget syftar till att utveckla skolors ämnesövergripande arbete och ett stödmaterial håller på att tas fram som ger förslag på hur kunskapsområdet sexualitet och samlevnad kan tas upp inom ämnen som historia, svenska, samhällskunskap, religion och biologi. Arbetet ligger i linje med Skolverkets uppdrag om nya kurs- och ämnesplaner.

Vidare ges medel till skolors insatser för att integrera sex- och samlevnadsundervisning i olika ämnen. Därtill har Umeå universitet genomfört en granskning av metodböcker i sex- och samlevnadsundervisning, "Metoden får inte bli ett självändamål".

Skolverket är också en del av Nationella Hiv-rådet inom Socialstyrelsen.

Insatser inom målområdena 9 - Fysisk aktivitet och 10 - Matvanor och livsmedel

Grundskolans läroplan och kursplaner har under åren förstärkts något i fråga om betoning av livsstil och fysisk aktivitet. Från och med 1 september 2007 började exempelvis en ny kursplan gälla för ämnet idrott och hälsa i grundskolan. I denna har målen som rör simundervisningen förtydligats.

Myndigheten för skolutveckling tog fram ett stödmaterial kring idrott och hälsa 2007. Nationellt Centrum för främjande av god hälsa hos barn och ungdomar (NCFH) vid Örebro universitet är också aktiv i frågor som rör fysisk aktivitet.

Myndigheten för skolutveckling genomförde under 2007, inom ramen för ett regeringsuppdrag, en nationell konferens i samarbete med Gotlands kommun på temat "Maten i förskolan". En rapport utarbetades och en webbplats skapades som har överförs till Skolverket (Se Skolverkets webbplats under rubrikerna Förskola &

2010-05-03
36 (46)
Dnr 2010:00234

skola/Förskoleverksamhet/Förskolan/ Maten i förskolan). På webbplatsen finns stödmaterial om maten i förskolan.

Livsmedelsverket gav ut råd om ”Bra mat i skolan” 2007. De riktade sig till förskoleklass, grundskola, gymnasieskola och fritidshem. På Livsmedelsverkets uppdrag utvärderades råden 2009. En av slutsatserna var att det behövs riktad information till skolledare och till förtroendevalda i kommunerna.⁴²

Skolverket deltar i en samverkansgrupp kring näringsriktiga skolmåltider, som tillkommit på Sveriges kommuner och landstings initiativ. I gruppen ingår även företrädare för bl.a. Livsmedelsverket, Skolinspektionen och Nationellt centrum för främjande av god hälsa hos barn och ungdom (NCCF) vid Örebro universitet.

Som nämnts innehåller regeringens förslag till ny skollag krav på att skolmaten ska vara näringsriktig.

För övrigt kan nämnas att regeringen har beslutat att lägga resurser på att förbättra maten på bl.a. skolor. En del av resurserna satsas på att öka kompetensen hos personalen.⁴³

Insatser inom målområde 11 - Tobak, alkohol, narkotika, dopning och spel

Skolverket och Myndigheten för skolutveckling har genomfört flera insatser som rör tobak, alkohol och narkotika.

Under åren 2004 till 2008 bedrev Skolverket/Myndigheten för skolutveckling ett samarbete med Lycksele kommun med syfte att utveckla lärares kompetens att skapa ett gott bemötande av barn men också föräldrar. Detta gjordes inom ramen för arbetet med hälsofrämjande skolutveckling och som en uppföljning av handlingsplanen mot alkohol/narkotika.

Under 2005 deltog Skolverket och Myndigheten för skolutveckling i en arbetsgrupp ledd av Folkhälsoinstitutet i dess genomförande av insatser riktade till skolan under namnet ”Skolan förebygger”. Detta arbete hade föregåtts av ett regeringsuppdrag till Skolverket och Folkhälsoinstitutet, i vilket Skolverket framhöll betydelsen av att kvaliteten utvecklas i arbetet med undervisning om tobak, alkohol, narkotika och dopning.

Skolverket deltar i den arbetsgrupp som Folkhälsoinstitutet sedan 2009 leder inom ramen för dess regeringsuppdrag om ”alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksförebyggande insatser i skolan”.

I oktober 2009 lämnade Skolverket lägesrapporten ”Fri från missbruk. Regeringens åtgärdsprogram för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken”.⁴⁴ Den innehåller en behovsanalys och en uppföljning av de prioriterade åtgärderna i regeringens åtgärdsprogram samt förslag på utvecklingsområden, inriktning och priorite-

⁴² *Utvärdering av Bra mat i skolan*, Livsmedelsverket 2009.

⁴³ Pressmeddelande från Jordbruksverket 31 december 2009.

⁴⁴ *Lägesrapport ”Fri från missbruk”*, Skolverket 2009.

ringar inför 2010 års verksamhet inom områdena alkohol, narkotika, dopning och tobak.

I lägesrapporten pekar verket på betydelsen av att skolor ger förutsättningar att reflektera över och diskutera kunskapsområdet tobak, alkohol och narkotika på ett för ungdomar intressant och verklighetsanknutet sätt. Skolverket uttrycker också att det behövs en aktiv elevmedverkan för att skapa en undervisning som angår och engagerar, liksom ett medvetet genusperspektiv för att synliggöra flickors och pojkars olika utsatthet när det gäller alkohol och våld. Rapporten trycker också på vikten av att synliggöra kommuners och skolors ansvar för att förbudet mot rökning på skolgårdar efterlevs.

Skolverket framhåller i rapporten också betydelsen av att sätta in alla insatser som görs gentemot skolan på ett sådant sätt att de anpassas till skolans kunskapsuppdrag och skolpersonalens professionella kompetens.

Deltagande i samverkansgrupper som rör hälsa

Även deltagande i samverkansgrupper med andra myndigheter/organisationer är en slags insats. Skolverket deltar i ett femtontal sådana, med koppling till hälso-, arbetsmiljö- och miljöfrågor. Några exempel är följande.

- Samverkansgrupp som syftar till att ge ett gemensamt stöd till skolans arbete med trafikfrågor. Den bildades på initiativ av Vägverket och Sveriges kommuner och landsting. Förutom dessa ingår även företrädare för Banverket, Rikspolisstyrelsen och NTF⁴⁵.
- Socialstyrelsens UPP- projekt (Barns och ungdomars psykiska hälsa).
- Grupp för erfarenhetsutbyte kring skolans arbetsmiljö, ledd av Arbetsmiljöverket, SKL m.fl.
- Nationella Hiv-rådet, som rör sexuell hälsa och insatser på nationell nivå. (Socialstyrelsen, SKL, Migrationsverket, Smittskyddsinstitutet, RFSU m.fl.)

⁴⁵ Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande.

Bilaga 1. Dataunderlag som Skolverket har levererat till Folkhälsoinstitutet inom ramen för detta uppdrag

Den del av uppdraget som avser att bistå Folkhälsoinstitutet med dataunderlag har hanterats genom löpande leveranser och dialog under tiden september 2009 till februari 2010. Leveranserna har utgått från en beställning från Folkhälsoinstitutet rörande data som institutet bedömt vara relevant, samt en dialog om beställningen. De löpande leveranserna har avsett uppgifter från Skolverkets nationella uppföljningssystem avseende anställdas utbildning, grundskolebetyg, gymnasiebetyg, grundskolebetyg i idrott och hälsa samt gymnasiebetyg i idrott och hälsa. De levererade uppgifterna har fördelats på svensk/utländsk bakgrund, föräldrarnas utbildningsnivå och kommuner. Nedan, under rubriken "Översiktliga uppgifter avseende levererade data från det nationella uppföljningssystemet" redovisas definitioner av data samt övergripande tabeller på riksnivå.

I fråga om data om inflytande och bemötande ur Skolverkets attitydundersökningar, har leveransen till Folkhälsoinstitutet främst bestått av en beskrivning av dessa undersökningar och en förklaring av hur man som användare på egen hand når önskade uppgifter via Skolverkets webbplats. Beskrivningen redovisas nedan under rubriken "Levererade uppgifter från Skolverkets attitydundersökningar". Som tidigare nämnts kommer den senaste attitydundersökningen att publiceras i maj 2010.

Översiktliga uppgifter avseende levererade data från det nationella uppföljningssystemet

Nedan redovisas tabeller på riksnivå för de uppgifter Skolverket har levererat till Folkhälsoinstitutet samt definitioner av de begrepp som används.

Anställdas utbildning

Indikatornummer 030002: Årsarbetskrafter i förskolan med pedagogisk högskoleutbildning
Kopplad till bestämningsfaktor Miljön i förskolan

Antal årsarbetare i förskolan efter kön och utbildning 1997-2008

År	Antal årsarbetare							
	Totalt	därav med						
		Förskol- lärar- utbild- ning	Fritids- pedagog- utbild- ning	lärar- utbild- ning	barnskö- tar- utbild- ning	Fritidsle- dar- utbild- ning	Annan utbild- ning med barn	Utan ut- bildning med barn
1997	63 598	33 797	489	383	26 916	76	672	1 265
1998	59 795	31 246	434	254	25 338	100	569	1 140
1999	59 258	30 992	535	222	25 438	107	620	1 345
2000	58 139	30 430	731	226	24 503	65	604	1 580
2001	58 689	29 855	337	299	25 191	79	802	2 138
2002	63 104	31 284	426	240	27 071	87	1 151	2 844
2003	65 498	32 401	523	378	27 543	127	1 376	3 151
2004	67 328	33 444	504	504	28 242	137	1 062	3 436
2005	72 257	35 608	609	959	29 809	135	1 392	3 743
2006	77 506	37 512	661	1 618	31 644	145	1 933	3 992
2007	80 396	39 136	651	2 070	32 489	169	1 869	4 018
<i>kvinnor</i>	78 101	38 123	606	1 973	31 713	146	1 805	3 741
<i>män</i>	2 295	1 013	45	96	776	23	63	277
2008	82 086	39 855	800	2 467	32 692	183	2 167	3 928
<i>kvinnor</i>	79 427	38 784	736	2 301	31 855	155	2 033	3 568
<i>män</i>	2 659	1 072	63	166	837	27	134	360

År	Antal anställda i förskolan	
	Totalt	därav män
1997	67 138	1 504
1998	64 492	1 255
1999	64 348	1 313
2000	63 585	1 231
2001	64 519	1 467
2002	69 907	1 604
2003	73 429	1 668
2004	75 332	1 837
2005	80 526	2 131
2006	86 225	2 404
2007	90 420	2 537
kvinnor		
män		
2008	91 629	2 803
kvinnor		
män		

Förklaringar och definitioner

Uppgifter om kvinnor och män fördelat på utbildningsnivå finns endast för 2007, 2008. Dessförinnan samlades inte uppgifter in om könsfördelning av årsarbetare utan endast uppgifter om antal anställda (ej årsarbetare) män i förskolan. Se gul tabell.

Uppgifter för 1997 finns endast på riksnivå

Grundskolebetyg

Indikatornummer 030003: Elever i årskurs 9 med minst betyget godkänd i samtliga ämnen
Kopplad till bestämningsfaktor Barns kompetenser

	Totalt		Ej minst G i alla lästa ämnen		Minst G i alla lästa ämnen	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
1997/98	96823	100	19704	20,4	77119	79,6
1998/99	96221	100	21816	22,7	74405	77,3
1999/00	99408	100	24121	24,3	75287	75,7
2000/01	104190	100	26825	25,7	77365	74,3
2001/02	106556	100	27020	25,4	79536	74,6
2002/03	108706	100	27450	25,3	81256	74,7
2003/04	115604	100	27907	24,1	87697	75,9
2004/05	119093	100	29213	24,5	89880	75,5
2005/06	125599	100	30202	24,0	95397	76,0
2006/07	124761	100	29853	23,9	94908	76,1
2007/08	122642	100	28706	23,4	93936	76,6
2008/09	118362	100	27244	23,0	91118	77,0

	Pojkar						Flickor					
	Totalt		Ej minst G i alla lästa ämnen		Minst G i alla lästa ämnen		Totalt		Ej minst G i alla lästa ämnen		Minst G i alla lästa ämnen	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
1997/98	49686	100	11846	23,8	37840	76,2	47137	100	7858	16,7	39279	83,3
1998/99	49475	100	13054	26,4	36421	73,6	46746	100	8762	18,7	37984	81,3
1999/00	50926	100	14372	28,2	36554	71,8	48482	100	9749	20,1	38733	79,9
2000/01	53473	100	15864	29,7	37609	70,3	50717	100	10961	21,6	39756	78,4
2001/02	54511	100	15793	29,0	38718	71,0	52045	100	11227	21,6	40818	78,4
2002/03	55227	100	15739	28,5	39488	71,5	53479	100	11711	21,9	41768	78,1
2003/04	59299	100	16267	27,4	43032	72,6	56305	100	11640	20,7	44665	79,3
2004/05	60977	100	16884	27,7	44093	72,3	58116	100	12329	21,2	45787	78,8
2005/06	64189	100	17578	27,4	46611	72,6	61410	100	12624	20,6	48786	79,4
2006/07	64337	100	17375	27,0	46962	73,0	60424	100	12478	20,7	47946	79,3
2007/08	62812	100	16542	26,3	46270	73,7	59830	100	12164	20,3	47666	79,7
2008/09	60569	100	15627	25,8	44942	74,2	57793	100	11617	20,1	46176	79,9

Förklaringar och definitioner

* Elever med minst G i alla lästa ämnen
 Antal och andel elever som fått betyg i alla ämnen som ingått i elevens utbildning.
 Andelen beräknas av alla elever som fått eller skulle fått betyg enligt det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet.

Gymnasiebetyg

Indikatornummer 030004: Elever som fått slutbetyg från gymnasieskolan inom fyra år
Kopplad till bestämningsfaktor Barns kompetenser

År ¹⁾	Slutbetyg inom 4 år						Nybörjare 4 år tidigare		
	Kön				Totalt		Kön		Totalt
	Män		Kvinnor				Män	Kvinnor	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Antal	Antal
1997/1998 ²⁾	41095	71,1	41357	76,3	82452	73,6	57825	54207	112032
1998/1999	37519	73,0	38696	78,6	76215	75,7	51419	49252	100671
1999/2000	36538	70,2	38313	76,4	74851	73,3	52030	50140	102170
2000/2001	37027	73,1	38025	78,3	75052	75,6	50679	48537	99216
2001/2002	34691	69,2	36288	76,1	70979	72,5	50136	47703	97839
2002/2003	34992	70,4	36276	76,9	71268	73,6	49672	47168	96840
2003/2004	36686	72,3	37889	78,0	74575	75,1	50776	48554	99330
2004/2005	39039	73,3	39990	78,9	79029	76,0	53262	50690	103952
2005/2006	40086	72,1	41329	77,8	81415	74,9	55636	53104	108740
2006/2007	41081	72,6	42525	77,7	83606	75,1	56572	54758	111330
2007/2008	44065	72,9	44831	78,1	88896	75,5	60413	57390	117803
2008/2009	45444	73,5	46149	78,3	91593	75,9	61794	58961	120755

Förklaringar och definitioner

Nybörjare

Elev i år 1 i gymnasieskolan den 15 oktober eller näraliggande vardag år X som inte fanns i år 1 något av de två närmast föregående läsåren.

Elever med grundläggande behörighet till universitets- och högskolestudier

Grundläggande behörighet till universitets- och högskolestudier får den som i slutbetyg från nationellt program, specialutformat program eller utbildning vid fristående skolor har lägst betyget Godkänt på kurser som omfattar minst 90 procent av de gymnasiepoäng som krävs för ett fullständigt program (2 250 kurspoäng).

Noter:

¹⁾Uppgifterna avser elever som fått slutbetyg senast läsåret X, av dem som påbörjat utbildningen som nybörjare fyra år tidigare, och erhållit vanliga kursbetyg. Elever med omdömen redovisas inte i dessa tabeller.

²⁾ För detta år finns endast uppgifter om elever som gick i åk 1, dvs. elever som påbörjat en utbildning de två närmast föregående läsåren finns också med här.

2010-04-23

43 (46)

Dnr 2010:00234

Grundskolebetyg i idrott och hälsa

Indikatornummer 090002: Andelen elever i grundskolans årskurs 9 med minst betyget Godkänd i ämnet idrott

Kopplad till bestämningsfaktor Fysisk aktivitet

	Total					
	Total		Ej minst G i idrott och hälsa		Minst G i idrott och hälsa	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
1997/98	95825	100	5516	5,8	90309	94,2
1998/99	95177	100	6337	6,7	88840	93,3
1999/2000	98239	100	7150	7,3	91089	92,7
2000/01	102926	100	8037	7,8	94889	92,2
2001/02	105315	100	7684	7,3	97631	92,7
2002/03	107521	100	7939	7,4	99582	92,6
2003/04	114331	100	8020	7,0	106311	93,0
2004/05	117756	100	8386	7,1	109370	92,9
2005/06	124285	100	8653	7,0	115632	93,0
2006/07	123382	100	8883	7,2	114499	92,8
2007/08	121284	100	8554	7,1	112730	92,9
2008/09	116983	100	8485	7,3	108498	92,7

	Pojkar						Flickor					
	Total		Ej minst G i idrott och hälsa		Minst G i idrott och hälsa		Total		Ej minst G i idrott och hälsa		Minst G i idrott och hälsa	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
1997/98	49101	100	2612	5,3	46489	94,7	46724	100	2904	6,2	43820	93,8
1998/99	48845	100	2860	5,9	45985	94,1	46332	100	3477	7,5	42855	92,5
1999/2000	50227	100	3216	6,4	47011	93,6	48012	100	3934	8,2	44078	91,8
2000/01	52741	100	3541	6,7	49200	93,3	50185	100	4496	9,0	45689	91,0
2001/02	53834	100	3315	6,2	50519	93,8	51481	100	4369	8,5	47112	91,5
2002/03	54573	100	3344	6,1	51229	93,9	52948	100	4595	8,7	48353	91,3
2003/04	58575	100	3516	6,0	55059	94,0	55756	100	4504	8,1	51252	91,9
2004/05	60249	100	3639	6,0	56610	94,0	57507	100	4747	8,3	52760	91,7
2005/06	63459	100	3968	6,3	59491	93,7	60826	100	4685	7,7	56141	92,3
2006/07	63557	100	4056	6,4	59501	93,6	59825	100	4827	8,1	54998	91,9
2007/08	62036	100	3929	6,3	58107	93,7	59248	100	4625	7,8	54623	92,2
2008/09	59744	100	3759	6,3	55985	93,7	57239	100	4726	8,3	52513	91,7

Förklaringar och definitioner

* Elever med minst G i ämnet Idrott och hälsa

Antal och andel elever i årskurs 9 som erhållit betyget G, VG eller MVG i ämnet.

Andelen beräknas av elever i skolor med betyg enligt det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet.

Elever som saknade betyg i alla ämnen ingår ej.

Gymnasiebetyg i idrott och hälsa

Indikatornummer 090003: Andelen som fått minst betyget Godkänd i kursen idrott och hälsa A som avgått med slutbetyg från gymnasieskolan
Kopplad till bestämningsfaktor Fysisk aktivitet

	Totalt	Betyg i Idrott och Hälsa A				Andel >=G
	Antal	IG	G	VG	MVG	Procent
2004/2005	82651	3492	24244	31139	23776	96
2005/2006	84098	3551	24278	31532	24737	96
2006/2007	88843	3717	25505	32809	26812	96
2007/2008	92199	3918	27372	33564	27345	96
2008/2009	96928	3877	28339	35547	29165	96

	Män						Kvinnor					
	Totalt	IG	G	VG	MVG	Andel >=G	Totalt	IG	G	VG	MVG	Andel >=G
	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	%	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	%
2004/2005	40823	1608	10728	15088	13399	96	41828	1884	13516	16051	10377	95
2005/2006	41448	1703	10885	15259	13601	96	42650	1848	13393	16273	11136	96
2006/2007	44278	1859	11720	15913	14786	96	44565	1858	13785	16896	12026	96
2007/2008	45880	1925	12669	16530	14756	96	46319	1993	14703	17034	12589	96
2008/2009	48017	2028	13250	17265	15474	96	48911	1849	15089	18282	13691	96

Förklaringar och definitioner

Uppgifterna avser elever som fått slutbetyg under läsåret X och erhållit kursbetyg i Idrott och Hälsa A.

Elever som erhållit slutbetyg men som ej är betygsatta i Idrott och hälsa A (t.ex. vid reducerat program) har ej medräknats i denna redovisning.

Elever med omdömen redovisas inte i dessa tabeller.

Levererade uppgifter från Skolverkets attitydundersökningar

Nedanstående beskrivning av attitydundersökningarna skickades med e-post till Folkhälsoinstitutet 7 september 2009.

Attityder till skolan

Frågor om inflytande och bemötande i Skolverkets attitydundersökningar.

Skolverket har sedan 1993 gjort attitydundersökningar vart tredje år. Data från den senaste insamlingen (våren 2009) kommer att publiceras april/maj 2010. Den senast publicerade undersökningen är från 2006.

Elever i årskurs 4-6 (yngre elever) deltog som undersökningsgrupp första gången i 2003 års undersökning.

Materialet håller inte för mindre geografiska indelningar än riksnivå eller för uppdelningar om kommunal eller fristående huvudman.

Detaljerade uppgifter om urvalsgruppernas storlekar, svarsfrekvenser och bortfallsanalys finns i respektive rapport. Se kapitlen ”Om undersökningens genomförande”.

Förändringar i frågor och svarsskalor

Formuleringar avseende huvudfråga, delfråga samt svarsskalor skiljer sig ibland mellan omgångarna. Detta påverkar i varierande utsträckning möjligheterna till jämförelser bakåt i tiden.

Uppgifter från attitydundersökningarna

Rapporter, resultattabeller för samtliga frågor och enkäter från undersökningarna 2006 och 2003 finns på Skolverkets hemsida:

www.skolverket.se Klicka på ”statistik”. ”Nationella rapporter och studier” i vänsterspalten. ”Attityder”. ”Attityder 2003” och Attityder 2006”

För text och historisk beskrivning – se främst senaste Attitydrapporten.

Attityder till skolan 2006, rapport nr 299.

Uppgifter om hur eleverna upplever sitt inflytande finns i kapitlet om inflytande sid. 58

Uppgifter om hur elever upplever att de bli bemötta finns i kapitlet Eleverna om skolan s. 22, Eleverna om sina lärare s. 66 och Sociala relationer s. 74.

Resultattabeller för 2003 och 2006

För mer detaljerade datauppgifter om samtliga svarsalternativ och undergrupper – se önskade frågor i tabellredovisningarna.

Observera konfidensintervallen innan slutsatser dras om statistiskt signifikanta skillnader mellan grupper eller förändringar över tid! En skillnad mellan 86 % och 93 % är ingen skillnad om konfidensintervallen överlappar.

I resultattabellerna presenteras svaren för följande undergrupper:

Elever i åk 4-6, 7-9 och 1-3 i gymnasieskolan.

Kön i åk 4-6, 7-9 och 1-3 i gymnasieskolan.

Sv/utl bakgrund i grupperna åk 4-6 samt äldre elever tillsammans (7-9 + 1-3 gym).

Föräldrarnas utbildning åk 4-6 samt äldre elever tillsammans (7-9 + 1-3 gym).

Gymnasieelever uppdelade efter programtyp. (Program med eller utan arbetsplatsförlagd utbildning, APU.)

Uppgifter från 2000

Till skillnad från 2003 och 2006 finns inte resultattabeller eller enkäter från 2000 på hemsidan. Rapporten Attityder till skolan 2000, rapport nr 197, finns som pdf på Skolverkets hemsida. ”Publikationer” Sök i publiceringsdatabasen.

Bifogar tabelluppgifter på de frågor ni efterfrågar. Observera att dessa inte innehåller konfidensintervall och att skillnader på några få procentenheter oftast inte är signifikanta!

Bifogar även elevenkäten från 2000. Återkom om ni önskar resultattabeller för fler frågor än de som här bifogas.

Angående svensk och utländsk bakgrund

Svensk bakgrund: Eleven är född i Sverige och minst en av föräldrarna är född i Sverige.

Utländsk bakgrund: Eleven är född i ett annat land än Sverige eller att båda elevens föräldrar är födda i ett annat land än Sverige.

Dessa definitioner är de gängse hos SCB och Skolverket. Möjlighet att särredovisa svar för elever med svensk respektive utländsk bakgrund finns från och med 2003 års undersökning. Elever med utländsk bakgrund fanns givetvis med i undersökningen 2000 och tidigare, men då var gruppen inte översamplad och utgjorde inte en tillräckligt stor grupp för att kunna särskiljas.